

CEĻŠ

LAIKRAKSTS
RELIGIJAI
UN
GARA DZĪVEI

1.

JANVĀRIS/FEBRUĀRIS
1936.

EV. LUT. BAZNĪCAS VIRSVALDES
IZDEVUMS

S a t u r s.

	Lpp.
Prāv. K. Avots — Pareizais ceļš	1
Vold. Maldonis — Grēks	4
Māc. P. Rozenbergs — Garīgais amats	10
A. Vītols — Latviešu ētikas vēstures materiāli K. D. Lenča spredlķu grāmatā	19
Māc. Aleksandrs Veinbergs — Brāļu draudze latviešu daiļliterātūrā	25
Alfrēds Sausne — Rodēns mūžības tālēs	32
Skola un paidagōģija:	
Cand. hist. Ādolfs Klepers — Ģenerālsuperintendents Kārlis Gottlobs Zonntāgs kā izglītības darbinieks	38
Prof. K. Kundziņš — Pārdomas par ētisko audzināšanu sakarā ar Fr. V. Foerster'a paidagōģiskām idejām	48
Grāmatu apskats:	
Dr. chem. Br. Jirgenšons — Modernās zinātnes lielie sasniegumi (Dr. A. Freijs) 52. Tomāss Karlails — Par varoņiem, varoņu godināšanu un varonīgumu vēsturē (A. F.) 53. Dr. phil. J. A. Jansons — „Senču tikums — mūsu tagadnes un nākotnes pamats” (Dr. A. Freijs) 54. Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses (R. Skrābāns)	55
Chronika:	
Latvija 59. Ārzemes 62. Mazā chronika	64

Laikraksta »CEĻŠ«

Abonēšanas un pārdošanas maksa:

Par 1 gadu ar piesūtišanu **1s 4,—**
 Atsevišķas burtnīcas „ **0,80**

Abonēšanas maksa iemaksājama Baznīcas virsvaldes grāmatnīcas tek. rēķinā 867.

Laikraksta „Ceļš” redakcija: Rīgā, Vīlandes ielā 2, dz. 9. Tālr. 2-4-5-4-5.

Redakcijas kollēģija: prof. Dr. K. Kundziņš, prof. Dr. V. Maldonis,
 prof. Dr. L. Bērziņš, priv. doc. Dr. A. Freijs,
 māc. P. Deļlavs.

Ekspedīcija: Baznīcas virsvaldes grāmatnīcā, Rīgā, Valņu ielā 27.

Abonēšanu pieņem visās pasta nodaļās un visi draudžu mācītāji.

Usmas baznīca Brīvdabas muzejā

Fot. M. Buclers

CEĻŠ

LAIKRAKSTS

RELIGIJAI UN GARA DZĪVEI

№ 1

Janvāris/Februāris

1936. g.

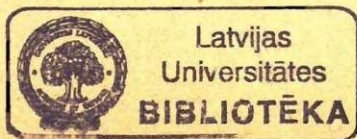
Prāv. K. Avots

Pareizais ceļš

„Tad tie uz viņu sacīja: vaicā jel Dievam, ka mēs atzīstam, vai mūsu ceļš labi izdosies, ko eimam? Un priesteris uz tiem sacīja: eita ar mieru! Jūsu ceļš, ko ejat, ir taisns priekš tā Kunga.“ Soģu gr. 18, 5—6.

Mazu ceļa gabaliņu jaunajā gadā nostaigājuši, atrodamies vēl ceļa sākumā un metam vēl šad un tad skatu atpakaļ uz notikumiem un piedzīvojumiem, panākumiem un zaudējumiem pagājušā gadā. Pie tam mums ir jāliecinā, ka vecais gads ir bijis visai ievērojams ar saviem pārgrozījumiem un sasniegumiem gan politiskā un saimnieciskā, gan kultūrālās un sociālās dzīves kārtošanas laukā. Ir jau daudzkārtīgi uzsvērts, ka mūsu valsts dzīve, noteiktas valdības vadīta, arvien vairāk izveseļojās, visu to atmezdama, kas to skaldīja un vājināja, un pēc tā dzīdamās, kas to vieno un stipru dara. Izliekas, ka šis novērojums varētu mūs drošināt, stingriem soļiem nākotnei pretim doties un uz to paļauties, ka neiesim atpakaļ, bet uz priekšu. Bet tā kā visa nākotne lielā mērā ir tumšā tērpā, kas savus noslēpumus tikai pamazām atklāj, tad ar tādu paļāvību, lai tā arī būtu nezin cik stipra, vienojas arvien dziļa nopietnība, kas mūs skubina, pārdomāt par pašreizējo stāvokli un jautājot noskatīties uz nākamām dienām. To dara arī tie ļaudis, par kuriem ir runa augšā minētos sv. rakstu vārdos.

Pēc sakara, kurā šie vārdi atrodas, Izraēļa bērnu Dana ciltij nav vēl piešķirta īpaša vieta, kur tā varētu pastāvīgi dzīvot. Danieši izsūta tāpēc izlūkus, kas lai apskatās pēc kāda derīga zemes gabala, kur tiem būtu iespēja, apmesties uz dzīvi.

Ceļā devušies uz nezināmiem apgabaliem un satikuši kādu priesteri, tie griežas pie tā ar lūgumu: „vaicā jele Dievam, ka mēs atzīstam, vai mūsu ceļš labi izdosies, ko mēs eimam?“ Kā katrs ceļnieks ceļā dodas ar vēlēšanos, lai viņa ceļš labi izdotos, tā dara to arī šie izlūki, bet viņi ar to vien neapmierinājas; viņi grib vēl no paša Dieva saņemt atbildi, vai viņu uzņemtais ceļš ir pareizs; vai tas tos novedīs pie laba gala mērķa.

Vai arī mēs, līdzīgi izlūkiem, nedodamies, kā jau minējām, uz nezināmu zemi, kurū tikai vēlāk varēsīm pārskatīt un viņas īpašības novērtēt? Vai arī mēs visi nevēlamies, kaut mūsu ceļi, cik dažādi tie arī nebūtu, labi izdotos? Un vai arī ikvienam no mums visā nopietnībā nav jājauc: vai tiešām tas ceļš, kurā atrodamos, ir tas īstais, pareizais ceļš, kas mani tuvinās spraustam mērķim? Tā ir vaicājuši un vaicā valdības vīri, kas, atbildības pilnā vietā stāvēdami, valsts kuģi vada un to labklājības ostā grib ievest. Tā ir jautājuši un jautā visi tie, kam kāda gādība par citiem uzticēta: darba devēji un saimnieki, mājas tēvi un ģimenes galvas, skolotāji un mācītāji. Tā īpaši ir jāvaicā katram jauneklim un katrai jaunavai, kas dzīves pavasarī ir ceļā devušies pretim saulainai nākotnei. Kas, kādu brītiņu neapstājies un savu gaitu nepārdomājis, uz priekšu dodas, tas drīzi vien var to piedzīvot, ka viņš ir pārsteidzies un maldījies, ka mērķis paliek nesasniegts; jo no ceļa atkarājas lielā mērā mērķa sasniegšana. Arī šis laikraksts reliģijas un garīgās dzīves kopšanai neuzņem savu ceļu savā otrā pastāvēšanas gadā, nevaicājis: vai mūsu „Ceļš“ labi izdosies? Vai viņš ir pareizā ceļā uz lielākas intereses modināšanu par ticības lietām, kurām sevišķi mūsu intelliģence līdz šim maz vērības piegriežusi?

Ja jau vairākus gadus daudz runā un spriež par miera nodibināšanu starp tautām, neaprobežojot ieroču kalšanu un bruņošanās, tad ar izbrīnu ir jāvaicā: vai tas ir tas ceļš, kas labi izdosies? Ja mums tagad mēnešiem ir jānoskatās uz itaļu un abešiņu konfliktu, ko Tautu Savienība pūlēdamās pūlās likvidēt, neizlietojot šim nolūkam visus viņas rīcībā stāvošos līdzekļus, tad saprotam šo jautājumu, kas visās malās paceļas: vai tas ir tas ceļš, kas labi izdosies? Ja šinīs laikos, kur mūsu valstī priekšzīmīga kārtība nodibināta, vēl arvien daži laudis rodas, kas mēģinā kūdīt citus uz šķiru naidu, uz cīņu un var-

mācības darbiem, tad it nevilus ir jāizsaucas: vai tāds ceļš var labi izdoties! Un ja kāds par kārtību un mieru, par godīgu un saticības pilnu dzīvi iestājas, vērā neņemot un nepabalstot lielo miera un kārtības iestādi, ko par kristīgo baznīcu saucam, vai tāds ceļš var pilnīgi novest pie vēlamā mērķa?

Ir labi apvaicāties pie draugiem un paziņām, pie saprātīgiem cilvēkiem, pēc padoma un ar tiem pārrunāt nākotnes ceļus un darbus. Tas dažu labu ir pasargājis no maldu ceļiem, bet vislabāki ir Dieva vaiga priekšā nostāties un jautāt: vai šis mans ceļš labi izdosies? To ir sajutuši izlūki, tāpēc tie saka uz priesteri: „vaicā jel Dievam, ka mēs atzīstam, vai mūsu ceļš labi izdosies, ko mēs eimam?“ Mums, paldies Dievam, nevajaga priesteru vidutājību; mēs piederam, ar apustuļa Pētera vārdiem runājot, pie Dieva īpašiem ļaudīm, kas aicināti no tumsības pie brīnišķīgas gaismas; mēs varam paši nākt pie sava Dieva ar visu, kas mums uz sirds, viņa priekšā savus ceļus pārbaudīt un lūgt: „redzi, vai es esmu negantā ceļā, un vadi mani uz mūžīgu ceļu!“

Kas visā pazemībā tā lūdz, tas nedara to par velti, kā to arī Daniešu izlūki ir piedzīvojuši. Tie saņēma šo iepriecinošo atbildi: „eita ar mieru! Jūsu ceļš ir taisns priekš tā Kunga,“ t. i. jūsu ceļš atrod attaisnojumu nevis vien ļaužu acīs, bet arī Dieva priekšā; jūsu ceļš nenāk jums vien par labu, bet visiem jūsu cilts brāļiem; jūsu ceļš nav uzņemts aiz neapdomības vai pārgalvības, bet aiz nepieciešamas vajadzības; jūsu ceļš sakrīt, īsi sakot, ar Dieva prātu un ir tamdēļ taisns; jūs atrodaties pareizā ceļā, eita ar mieru! Kā tas gan arī citādāki varētu būt! Ja ceļš ir taisns, tad viņš arī ir pareizs. Tad skaidra sirdsapziņa pavada mūs līdz ar šo nesalaužamo pārlicību, ka mūsu ceļam ir labi jāizdodas. Ja ceļiniekiem tad arī dažu labu reizi ir jācinās ar dažādām grūtībām; ja neparedzēti šķēršļi un kavēkli tiem ceļā stājās, tie nepadodas nogurumam vai pesimismam. Cīnīdamies tie turpinā savu ceļu, atspiezdāties uz šo skaisto solījumu: „Bet jums, kas manu vārdu bīstaties, taisnības saule uzlēks, un dziedināšana būs apakš viņas spārniem.“ Šos drošinātājus vārdus ņemsim arī mēs līdz savā tālākā ceļā caur jauno gadu, kas savu svētību mums neliegs, ja mēs tikai taisnā, pareizā ceļā turēsimies. Lai arī šim laikrakstam būtu

dots, saskaņā ar savu zīmīgo nosaukumu, arvien aizrādīt uz pareizo ceļu, kas ved pie gaišākām ticības atziņām un līdz ar to pie Dievam un cilvēkiem patīkamas dzīves gaitas!

Prof. Vold. Maldonis

Grēks

I

A. Pārrunas vajadzība

a) Praktiskā dzīvē. Smalkjūtīgi cilvēki nemēdz, pat nespēj runāt par jautājumiem, lietām, kas aizskar dvēseles sarežģījumus, dvēseles sagrozījušās attiecības ar to, kam svētuma dziļums un nozīme. Jau par pašu svētumu maz runā. Svēts ir svēts. Tas ir tikai pašas dvēseles klusums, ko labprāt nerāda un nestāsta nevienam. Vienatnē par to priecājas. Vienatnē to izmana par spēku, kur verd stiprums tālākām dzīves gaitām.

Bet ja šī klusā, daiļā, svētā plūsma kautkur, kautkad aizkavēta, ar kautko aizsprostota, tad dvēsele jūtas līdzvainīga. Tai kauns par šīs straumes dzīvā ūdens trūkumu. Tā nevar runāt, jo klusumā tai jāmeklē ceļi, līdzekļi atpakaļ uz to, kas deva pirmatnīgo spēku un prieku.

Šādu cilvēku dēļ nevajadzētu daudz runāt un rakstīt par grēkiem, kas ir vislielākie, vissmagākie dvēseles sarežģījumi. Gan tādi cilvēki dabūs savu dvēseles mieru un prieku. Viņu Dievs tos neatstās kaunā.

Bet ir vaļēji, rupji, nežēlīgi, kāri, varbūt arī slimi cilvēki, kam patīk skatīt, aizskārt sāpīgas vietas dvēselē. Tie ar zināmu baudu rakņājas ne tikai savās, bet arī citu cilvēku dvēseles mokās. Tiem nav kauna. Tie ar labpatiku meklē laikā nelaikā pēc cita kļūdām, vainām, dvēseles sastrēgumiem un tad ar gandarijuma smīnu stāsta un klāsta visiem par otra cilvēka postu, nelaimi, par grēkiem un grēka slogu. Tai rindā redzams lielais pulks niekātāju, zākātāju, kas paši brien un ir briduši savos netirajos dubļos. Tiem liela kāre saukt vārdā visu riebīgo, sarežģīto, nekaunīgo. Tie grimdami grimst. Gribētos glābt. Ja klausās tagad vīriešu, varbūt arī sieviešu sa-

nāksmju valīgajās runās un aprunās, tad jāsaka, ka kaunam tur nav vietas. Smalkjūtīgajam tur asiņo sirds. Viņš jūtas netīrumiem apliets. Tur daudz ko jauc un sajauc, visu apgriezdami otrādi. Netīklais un netikumīgais cilvēks daudzreiz ir sabiedrības varonis. Grēks tur nav grēks. Grēku skaita tikai par kļūdu, pārkāpumu, misējumu u. t. t. Tur negrib un arī vairs nevar izšķirt jēdzienus.

Tāds tikumisko un reliģisko jēdzienu juceklis ir gandrīz visā mūsu praktiskā dzīvē. Dažreiz to sastopam pat mūsu rakstnieku darbos.

Turpretī baznīcas aprindās, arī dažu mācītāju runās lietā vārdu „grēks“ par daudzi neapdomāti. Grēku ar to nostāda tādā plāksnē, kur tas zaudē savu bīstamību un savu riebīgumu, kur grēka jēdziens vairs nav pretstats īstai svētuma izmaiņai.

b) Zinātnieku starpā. Nevar liegt, ka nav un ka nebūtu bijis zinātnieku, kas neatzīst nemaz grēka jēdziena, grēka paša un grēka iedarbības cilvēku dzīvē. Viņu prātojumos var redzēt daudz asprātīgu domu un tur uzpeld jautājumi, kas domātājam grūti atrisināmi. Te minēšu tikai dažas problēmas. Pret grēku runājot reliģijas vēstures dati, cilvēka brīvības un cilvēka likteņa nenoskaidrotās attiecībās, Dieva jēdziena, resp. Dieva lēmuma žēlastības un taisnības nesaskaņotība, pasaules un cilvēka esamības traģiskums resp. radīšanas un pasaules celšanās jautājumi u. t. t.

1) Studēdami primitīvo tautu reliģijas, atrodam ka dažām tautām nav vārda grēks. Tas manāms īpaši dažās indoeiropiešu tautās, kā to tagad uzrāda tie vācu zinātnieki, kas vēlās Vācijā redzēt nevis kristīgo grēka apziņas mocīto tautu, bet senos, varonīgos, brīvos, drošos, bez grēka vāciešus. Arī mūsu senās latv. ticības izmeklētāji un sludinātāji ne labprāt runā par grēku. Grēka vārds mums aizgūts no slaviem (Mīl. Endz. vārdnīca. lit. grieķas, apr. grika). Barona sakopotās dainās tikai ap 30—40 t. dziesmas min grēku. Par grēku tur uzskata visvairāk kultiskus pārkāpumus (neieturēt svināmus laikus, neizsūdzēt grēkus mācītājam-priesterim) un dzīves labklājības neievērošanu (eudaimonisms). Dažās dziesmās par grēku sauc neatļautu dzimuma satiksmi un noziegšanos pret dzīvības dārgumu un dzīves ierastām formām. Bet ir arī

dziesmas, kur manāmi psiholoģiski, filozofiski prātojumi par to, kas ir īstais grēka darītājs un kas atbildētājs (miesa — dvēsele). Tikai pāra dziesmās grēka priekšstats noskaidrojies tik tālu, ka grēks ir tas, kas pretstatā Dieva paša nolikumam. Tas viss var skubināt uz domām, ka grēka priekšstats nebūtu atrodams seno latviešu reliģijā. Bet ja ievēro, ka grēka un grēcinieka vietā izpeld vārdi posts — postaunieki, vaina vaininieki u. t. t., tad var arī domāt, ka latviešiem senos laikos nebija vārda grēks, bet bija gan grēka priekšstats.

Vēl jāaizrāda, ka visās tautās, ja arī nav vārda grēks, ir dažādi šķīstīšanās ziedojumi (kults), kas liecina, ka tādām tautām ir vismaz grēka nojauta un neatvairāma dvēseles dziņa izlīdzināties ar to, kam ziedo, t. i. ar savu dievību.

2. Grūtākas par vēsturiskām ir dažas filozofiskas problēmas grēka iztirzājumos. Ja noliedz gribas brīvību, tad, saprotams, nevar prasīt no cilvēka atbildības; līdz ar to ir noliegts grēks. Bet tam pretī var apgalvot, ka nav neviena normāla cilvēka, kas neizjustu atbildības smagumu ik katrā kļūdu, pārkāpumu, nozieguma brīdī.

Daži domātāji, nevarēdami noliegt atbildības neapklusināmo balsi, pieņem, ka cilvēkam esot tāds liktenis. Viss, ko saucot par vainu, grēku, neesot cilvēka vaina. Tā esot likteņa, kādas bezpersonīgas varas vaina. Liktenis dzenot cilvēku vainā. Bet ko tāds gudrojums līdz? Tas tomēr nevar noliegt ne cilvēka personālās brīvības, ne personālās atbildības. Vaina nepieciešama, saka atkal daži domātāji, jo bez vainas neesot tapšanas, uz priekšu iešanas, nevarot radīt ko jaunu, labāku, nedzimstot kultūra, neesot progresa u. t. t. Labi! Bet ja cilvēks zin, ka pēc kādas vainas viņš tapis labāks, tad cilvēkam bija apziņa, ka agrāki darītais bija slikts, ļauns. Tā tad cilvēkam ir ļaunuma apziņa, ir apziņa, brīvība labākam būt. Paliiek šāda virziena domātājiem atzīt cilvēku likteni par traģisku, jo tāds esot visas pasaules liktenis. Katra kustība, augšana, katra tapšana (gan zvaigžņu ceļos, gan zemes gaitās, dzīvā un nedzīvā dabā) valdot šī traģika, savā ziņā ļaunums. Šādu domu romantiski tad runā un dzied par ļaunumu, vainas, traģikas svētību.

Es negribu liegt šo lielo traģisko ļaunumu, to var saukt

pat par pirmvainu, par ļaunumu, kas būtu jau savā saknē, būtībā ļauns. Bet to nevaram, zināms, saukt par grēku. Tur nerēdzam cilvēka gribas izšķiršanās momentu, personālās darbības; tur kustas tikai kāda bezpersonīga vara. To nevar saukt arī lāgā par vainu. Liktenis nav cilvēka vaina, ja liktenis ir liktais, lemtais, kādas citas varas uzspiests. Vainas apziņa ceļas tikai tur, kur darbs, nedarbs darīts apzināti, cilvēka dvēseles apzinātības stāvoklī. Vainas dziļumā runā līdz cilvēks pats. Tā kā šis cilvēka pats vēl mums maz, ļoti maz pazīstams, tad materiālisti un fatālisti nespēj mūs apmierināt ar savām teorijām par grēku.

3. No šāda savā ziņā metafiziska, pāri par dabu ejoša viedokļa, atšķiras viedoklis, ko pauž Vācijā nacionālsociālistu ideologi, ideju paudēji. Tie visu vainas un grēka problēmu grib atšķetināt no rases, no tautas asins, no ticības asins noslēpumiem. Grēks esot tikai rases, asins, miesas sajukuma dēļ ar citas rases asinīm, jo no asins sajaukšanās ar citu rasu asinīm rodoties mazvērtīgi cilvēki ar rakstura vājumu, nedrošību, bez noteikta gribas virziena. Tādi ļaudis esot fiziski un arī psihiski samaitāti. Tādi ļaudis esot bez tikumiska spēka; pilni bioloģisku un tādēļ morālisku defektu. Tādi ļaudis grēkojot.

Gribētos jautāt vai zināmas rases tīrasiņu cilvēki negrēko? Nacionālsociālisti uz to atbildētu droši, ka cilvēks ārietis-ziemeļnieks nepazinis grēka priekšstata. Grēka jēdziens ieradies tikai ar Kristus atklāsmi, t. i. ar kristīgās ticības ieviešanu āriešu zemēs. Bez šaubām asinīm, rasei, organisma veselībai zināma loma gribas, rakstura veidojumos. Katrai tautai savs raksturs. Bet cilvēks nesastāv tikai no miesas un auguma, bet arī no dvēseles un gara. Tagad zinātne nopietni pārliecināta, ka gars ir cilvēka stiprākā sastāvdaļa, kas valda par visām citām cilvēka sastāva plāksnēm. Un grēks ir saprotams apzinīgā gara plāksnē. Materija, daba, miesa nevar sacīt: „Es esmu grēkojis! Piedod man!“ Ja tikai miesa, asinis būtu noteicējas, tad zustu gara apziņas nopietnība, pienākuma pildīšana, tad celtos dzīves vajība un izvirtība, pret ko kaŗo un ir kaŗojušas tautas, gars.

4. Tie zinātnieki kas savos pētījumos nevar nonākt pie

atzinuma, ka Dievs ir personāls gars, kas radījis pasauli, cilvēku un vada to gaitas, nevar lāgā konstatēt cilvēka brīvības, atbildības apziņu, nevar atzīt tikumības un ticības augstākos pamatus. Tie nevar saprast arī grēka dziļumu un nozīmi cilvēku dzīvē. Pēc tagadnes atzinumiem gara dzīvē ticībai liela nozīme. Bez ticības nav domājama pat cilvēka intelektuālā dzīve. Tādēļ, piem., kam maz pazīstams ticības atziņas spēks, grūti saskaņot Dieva taisnību ar viņa žēlastību, cilvēka likteni ar cilvēka iespēju grēkot. Kāds Dieva jēdziens, vai priekšstats, tādas ir arī domas par grēku. Nav Dieva, nav arī grēka.

Tā nu mēs ievadam esam manījuši, cik daudz jautājumu saistās ar grēka problēmu. Te krīt svarā pasaules uzskats un ticības atzinumu saskaņojums, te jāzin psiholoģijas pēdējie atklājumi un ētikas, kā arī reliģijas neatvairāmās prasības. Te viss grozās ap Dieva un cilvēka attiecībām.

Vēl tagad valda grēka izpratnē liela neskaidrība, tādēļ pārruna par to nepieciešama un grēka jēdzienam jānovelk robežas. Lūkošu lasītājus pēc iespējas īsi un saprotami orientēt par grēka izpratnes vēsturisko pusi un tad dot savu uzskatu par grēka būtību un skaidrot ar to sakarā stāvošās problēmas. Mēs, teologi, zinām, ka tas ir ļoti smags jautājums un grūti atrisināms. Bet neskatoties uz to, vai izdodas tas darbs sekmīgi, vai tam nebūs redzamu panākumu, tomēr par to jārunā.

B. Grēka jēdziena norobežojums

a) Grēks ir nosaukums ļaunajām dvēseles un gara kustībām reliģijas laukā. Tā tad grēka vārdā vispirms būtu saucams tikai tas ļaunums, kas nodarīts pret svētumu, pret svēto, kas ir reliģijas pirmelements, kas reliģijas lauku atšķir no citām sfairām. Tā kā īsti svētais katram ir viņa Dievs, tad par grēku atzīstami tikai tie darbi, vārdi, domas, kas vērsti pret Dieva prātu.

Ļaunumam citās dzīves sfairās ir citi nosaukumi. Piem. Soda likumos mēdz runāt par pārkāpumiem, ja likumā dotās normas nav ievērotas, bet par noziegumiem, ja ievainotas sabiedrības vai individa vitālās t. i. dzīvības, dzīves intereses. Tiem arī likumu kodekos, krājumos noteiki savi soda mēri.

Psīchoanalīze, modernā mācība par dvēseles slimībām un to dziedināšanu, stāsta par misējumiem, sarežģījumiem, kas ceļas kādu zināma indivīda zemā ziņas slimību dēļ.

Loģika redz kļūdas, kur nav ievēroti nepieciešamie domāšanas likumi. Ētikai jābūtu dzīves dažādažādie netikumi, kas strādā pret to, kas ir labs, pret to, kam jābūtu. Tā katram arodam, zinātnes sfairai savi jēdzieni un termini, nosaukumi. Var vienā otrā vietā runāt par alošanos, par maldīšanos, par nezināšanu un citām nepareizām gara dzīves kustībām, bet tās visas nemēdz un arī nevajadzētu saukt par grēku, jo pēc ticīgo pārliecības: 1) grēka darbā nodarīts tāds ļaunums, kam dzīvē nav ne tikai nekādas vērtības, bet kuŗa bezvērtībai seko bezvērtību rinda, radīdama postu gan pašam darītājam, gan arī viņa sabiedrībai, jo tādi darbi nesaskan ar Radītāju gribu; 2) grēka darītāju var sodīt un sodīs pats Dievs pēc sava gudrā padoma, jo grēka apmēru un grēcinieku darba motīvus neviens cilvēks nespēj izdibināt un pārrēdēt. Grēkā mutuļo dzelmes, pat personas noslēpumainos dziļumos; 3) ap grēku saistās neizprotami irracionāli, pat pārcilvēciski pavēdieni.

b) Kā pirmkārt cilvēka personas dziļumi saaudušies stīgu stīgām ar dabu, apkārtni, sabiedrību, kā otrkārt Dieva Radītāja, Vadītāja darbība pēc ticīga cilvēka izmaņas rit visur, visos laikos un apstākļos, tā rit un saaužas visas cilvēka attiecības ar Dievu un otrādi. Dieva iedarbība pēc reliģijas pārliecības ir visur klātesoša. Tāpēc, ja nešķiro dažādas dzīves plāksnes un to lietotos jēdzienus, grēka vārdu dabū ir pārkāpumi, noziegumi, ir kļūdas, misējumi, ir netikumi un citas novēršanās un nomaldīšanās. To vērojām pagātnē un tagadnē.

Dabas reliģijas skaita par grēku kulta priekšrakstu un reliģisku parašu neievērošanu. Augstākās reliģijās grēkam jau ir likumu, normu pārkāpšanas nozīme. Grēks te juridiska rakstura. Pestīšanas reliģijās visus netikumus sauc par grēkiem. Kristīgā ticībā reliģija un morāle pat nav lāgā šķīrāmas. Jēzus pats tās saaudis itkā kopā pazīstamajā atbildē farizejiem uz jautājumu, kas ir augstākais bauslis: „Tev būs Dievu, savu Kungu mīlot no visas savas sirds, no visas savas

dvēseles un no visa sava prāta. Šis ir pirmais un augstākais bauslis (religijas sfaira). Bet otrs tam līdz: Tev būs savu tuvāku miļot kā sevi pašu (ētiskā sfaira). Šinīs divējos baušļos karājas visa bauslība un pravieši". (Mat. 22, 37—40). Šis teikums var pavedināt domātājus, piem. Kantu (†1804), secināt, ka tikumisike pārkāpumi stādāmi pirmā vietā, kaut gan lielākā daļa filozofu, neskaitot teologus, spriež otrādi, ka reliģija ir pirmā un no tās izriet tikumība, otrā vietā. Šo nodaļu par grēka jēdziena robežām noslēgdami mēs esam jau tik tālu skaidrībā, ka grēks ir tur, kur mūsu apziņa neatvairāmi pasaka, ka Dieva Rādītāja noliktā svētā kārtība nav ievērota no mūsu puses, kur mēs apzināmies, ka esam vainīgi, t. i. atbildīgi Dieva priekšā par savas brīvības nepareizu lietāšanu, kur mēs varam sagaidīt Dieva paša sodu. Cilvēku spriedumi te nespēj noteikt sodu un soda mēru. Kur Dievs soda, vai kur Dievs žēlo, tur ir, vai ir bijis grēks. Ja mēs zinām, kas ir Dievs, tad zinām arī, kas ir grēks. Jeb apgrieždami šī teikuma jēgu otrādi, mēs varam sacīt, ka tai brīdī, kad mēs tiksim tuvāki grēka jēdziena īstai izpratnei, tad mēs būsīm arī tuvāki Dieva priekšstatam. Tā kā grēka jēdzienā liekas būt mazāk irracionālu faktoru nekā Dieva priekšā, tad turēsimies drīzāk pie šīs metodes, lai grēka izmaņa palīdzētu mums atzīt tuvāki Dieva būtību. Kas ir grēks? Skatīsimies papriekšu bībelē un tad arī drusku kristīgās baznīcas ticības domātāju apgalvojumos.

(Turpmāk vēl.)

Māc. P. Rozenbergs

Garīgais amats¹⁾

1.

Katrs darbs uzstāda darba darītājam savas prasības. Jo kāds darbs ir atbildīgāks un svarīgāks, jo arī prasības ir lielākas. Viena no galvenajām prasībām katrā darbā ir aroda piemērotība. Otra prasība ir kārtīga sagatavošanās arodam, resp. arodnieciskā izglītība. Beidzot — ļoti svarīga lieta ir aroda ētika.

¹⁾ Šī raksta pamatā ir priekšlasījums, kas turēts L. U. Kristīgo studentu biedrībā 1935. g. 12. novembrī.

Visas šīs prasības pilnā mērā attiecas arī uz garīgā amata nesēju, resp. mācītāju. Tomēr vienā, jāsaka galvenajā ziņā garīgais amats ir gluži savdabīgs. Proti, te nav darīšana tikai ar cilvēkiem, cilvēcīgiem apstākļiem un līdzekļiem vien. Garīgais amats stāv sub specie aeternitatis. Garīgais darbinieks liecina un sludina par Dievu (lai sajemtu sludinājuma saturu kopā vienā vārdā), tā tad par jēdzienu, kas ir ārpus immanētās, empīriski tveramās pasaules. Līdz ar to garīgajam amatam bez šīm empīriski pamatotajām prasībām, kādas ir katram arodam, ir vēl citas — transcendencē fundētas.

Šī atziņa ir ļoti svarīga. Nav brīnums, ka tā ir gluži sveša tiem, kam ir svešs pats tas transcendentais, ko izteicam ar vārdu „Dievs“ (1. Kor. 2, 14). Bet ja garīgā amata nesējam pašam šai lietā nav principiālas skaidrības, tad lieta ir bēdīga. Tad viņš neizpilda galveno prasību, ko garīgais amats uzliek ikkatram, kas šo amatu uzjēmieš.

Populārais mācītāja novērtējums parasti atkarīgs no tā, cik mācītājs „labi runā“, vai cik izveicīgi viņš vispārīgi izpilda „garīgās ceremonijas“. Cik šāds vērtējums ir paviršs, par to negribas daudz vārdu tērēt, vismaz teologu priekšā nē. Dzirdam citas prasības — mācītājam jābūt kultūras nesējam, vai atkal — valstiskās, nacionālās idejas paudējam. Šai ziņā, protams, garīgais darbinieks var daudz ko darīt, bet tas nav viņa tiešais garīgais uzdevums. Garīgais darbs ir — reliģiskās dzīves modināšana, pacelšana, kopšana.

Kā redzam, garīgajam amatam tiek uzstādītas prasības no dažādiem viedokļiem. Es te minēju tikai dažus, visbiežāk sastopamos — rētorisko, kultūrālo, valstiski-nacionālo, reliģisko. Visi šie viedokļi, pēdējo neizslēdzot, atrodas immanētajā sfairā. Jo reliģija pēc savas cilvēcīgās (psicholoģiskās, vēsturiskās) puses arī ir immanēta, dabīga, pētījama, empīriski tverama lieta.

Mans nolūks šais rindās ir — apgaismot garīgo amatu no otra — transcendentā viedokļa; ja es tā drīkstu sacīt — no Dieva viedokļa. Mans pamats te ir Dieva vārds, jo esmu pārliecībā, ka Dievs mums garīgā amata nesējiem, savu gribu attiecē uz šī amata pildīšanu ir darījis zināmu Svētajos rakstos.

Šis ir aspekts, kas garīgo amatu, salīdzinot ar visiem citiem, nostāda principiāli citā plāksnē.

2.

Kā zināms, Jaunā derība runā par vairākiem garīgiem amatiem (1. Kor. 12, arī 14, Efez. 4, Pastorālās vēstules). ᾽Απόστολος, προφήτης, διδάσκαλος bija mācīšanas un sludināšanas amati ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος apzīmēja vairāk praktiskās kalpošanas funkcijas. Ja pirmo triju amatu nesēju darbība attiecās uz visu baznīcu (ciktāl Jaunās derības laikmets šī jēdziena lietāšanu atļauj), tad pēdējie strādāja tikai savas draudzes robežās. Antiochijas Ignatijs († ap 110. g.), kā zināms, uzsāk ceļu uz monarchisko episkopātu, kas, beidzot, noveda pie Romas katoļu baznīcas hierarchijas ar apostolisko sukcesiju kā dogmātisko pamatu. Reformācija šo hierarchiju lauž. Apostoliskā sukcesija tiek atmesta, un tās vietā par garīgā amata autoritāti top Svētais Gars. Baznīcas pazīmes un uzdevumi pēc Augsburgas konfesijas ir divi: Dieva vārds un sakrāmenti. „Est autem ecclesia congregatio sanctorum, in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta (Conf. Aug., art. VII). No šī baznīcas jēdziena izriet arī garīgā amata uztvere: „Ut hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta. Nam per verbum et sacramenta tamquam per instrumenta donatur Spiritus Sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est Deo“ (art. V). Garīgais amats kristīgajā baznīcā ir radīts, lai tiktu mācīts evaņģēlijs un izdalīti sakrāmenti. Jo vārdā un sakrāmentos darbojas Svētais Gars, „kur un kad Dievam patik“. Garīgā amata spēks nestāv šī amata nesēja personīgajā kvalitātē. Katoļu baznīcā priesteriem ir tiesība grēkus piedot (arī nepiedot), pamatojoties uz apostolisko sukcesiju; pēc evaņģēliskās izpratnes mācītājs dod, stiprina (efficit) ticību nevis ar savu personīgo ietekmi, bet viņš ir tikai Dieva, Svētā Gara ierocis, herolds.

Ja reformāciju izprot kā atgriešanos no ārīgajām reliģiskajām formām pie iekšējā ticības satura, tad tas pilnā mērā attiecināms arī uz garīgo amatu. Katoļiem garīgā amata autoritāte ir ārīgi tradētā apostoliskā sukcesija, evaņģēliskajā baz-

nīcā tas ir Svētais Gars, kas nav ietverams šādos ārīgi noteiktos dogmatos. Tomēr pēdējā laikā — divdesmitā gadu simteņa konfesiju saprašanās un sadarbības mēģinājumos daudz nācies pie šī jautājuma kavēties. No evaņģeliskā viedokļa nav nekā ko iebilst pret apostolisko sukcesiju kā pret skaistu baznīcas tradīciju, noraidot, protams, katoļu dogmatisko amata autoritātes viedokli. Latvijas evaņģeliskā luteriskā baznīca nelaika bīskapa Irbes personā bij ieguvusi savu darbinieku jaunākajai paaudzei apostolisko sukcesiju. Jānožēlo tikai, ka šai svarīgajā jautājumā mūsu baznīcai nav principiāla viedokļa, bet ka rīkojamies no gadījuma uz gadījumu.

Septiņpadsmitais — luteriskās ortodoksijas gadsimts daudz traktējis jautājumu par garīgo amatu. Abos nākošajos — racionālisma un ideālisma gadu simteņos tam veltīts maz ievēribas. Divdesmitajā gadsimtā rodas jauna interese un garīgais amats atkal ieņem redzamu vietu teoloģisko diskusiju tematikā.

3.

Mūsu izpratne par garīgo amatu un garīgā amata apziņu atkarājas no tā, kā mēs izprotam cilvēka attieci ar Dievu. Tās, sekojot Lundas profesora A. Nygren'a¹⁾ izteiktajām domām, var reducēt uz divi pamatprincipiem — egocentrisko un teocentrisko. Te minētais autors atrod principiālo starpību starp kristietību un pārējām reliģijām. Daudz dzirdēts un daudz runāts par kristīgās reliģijas pārakumu. Ka šis vērtējums ir subjektīvs, to „Ceļa“ slejās jau aprādījis priv. doc. Edg. Rumba²⁾. Subjektīvs te nemaz vēl nenozīmē nepareizs. Bet savas reliģijas novērtējumu nevar citādi nosaukt, kā par subjektīvu. Nygren's pieminētajā rakstā nerunā par kristietības pārakumu, bet gan par viņas savdabīgumu. Principiālā starpība ir tā, ka citās reliģijās cilvēka vienībai ar Dievu izejas punkts ir cilvēkā pašā (upuŗi, šķīstīšanās, lūgšanas un citi kulta elementi). Cilvēks izjūt savu vainu, savu necienību. Viņam jātop svētam, lai tas drikstētu tuvoties Dievam. Viņš nedrikst kā tukšinieks nākt Dieva priekšā. Cilvēks nopūlās līdz

¹⁾ Vom geistlichen Amt; Zschr. f. system. Theologie, 12. Jahrg., 1934. g., pag. 40 sek.

²⁾ 1935. g., 1. un 2. nr. nr.

izmisumam, lai kļūtu Dieva cienīgs. Kristietība, turpretim, nepazīst Dieva cienīga cilvēka. Kristū Dievs aicina pie sevis grēcinieku; nevis taisno, bet grēcinieku. Nav ceļa no cilvēka uz Dievu, jo nav cilvēkam tādu darbu vai nopelnu, kuŗu dēļ viņš mītētos būt grēcinieks. „Ceļš“ (Jāņa 14,6: nevis ὁδός, bet ἡ ὁδός) ir ceļš no Dieva uz cilvēku. Tas ir kristietības teocentrisms. Savā ticības pārliecībā mēs varam sacīt (un arī sakām), ka tas ir viņas pārkums, zinātniskajā diskursijā runāsim par kristietības savdabīgumu.

Ja mēs nostādām kristietību kā teocentrisku reliģiju pretī citām egocentriskām, tad te jābrīdina no pārpratuma: teocentrisms nav jāsajauc ar revelāciju. Revelācijas jeb atklāsmes domu mēs sastopam arī visās citās reliģijās, pat daudz lielākā mērā, nekā kristietībā. Revelācija nepieder tikai kristietībai, bet vispārīgi reliģijai. Bet kristīgās revelācijas īpatnība ir tā, ka no parastā egocentriskā sakara ar Dievu tā cilvēku pārceļ jaunā vienībā ar Dievu, vienībā, kuŗas izejas punkts (ne tikai gala, bet arī izejas punkts!) ir Dievs.

Neviens nopietns kristīgs teologs nenoliegs patieso, sirsnīgo Dieva meklēšanu, kādu sastopam pārējās reliģijās. Zīmīgi, ka taisni Jēzus laikmetu raksturo dziļa, nopietna reliģiska meklēšana, nekristīga meklēšana. Šo meklēšanu Jēzus grib vēl padziļināt (Mt. 7, 7), bet no paaugstinātā Kristus dzirdam vārdus: „Ne jūs mani esat izredzējuši, bet es jūs esmu izredzējis“ (Jāņa 15, 16). Ar to reliģiskajām ilgām spārnī nav sieti. Bet mūsu meklēšanas panākums ir nevis tas, ka mēs atrodam, bet gan — ka topam atrasti, izredzēti. Egocentriskā reliģijā labākais, dziļākais, krietnākais cilvēks ir tas, kas atrod (vai jau ir atradis) Dievu; viņš ir Dievam patikams cilvēks. Kristietība šādas šķirošanas nepazīst. Mēs neatrodam, bet topam atrasti. Dievs mūs izredz, un to Viņš nedara mūsu pārkuma dēļ, bet Viņš izredz cilvēkus suverēni, „ubi et quando visum est Deo“, Viņš aicina nevis taisnus, bet grēciniekus.

4.

Sakarā ar šo teocentrismu Dieva un cilvēka attiecēs stāv jautājums par garīgo amatu. Katrā citā arodā darbinieka iedzimtās dāvanas, izglītība, rūpība ir tās, kas noteic viņa darba

panākumus. Viss tas ir prasāms arī no garīgā darbinieka. Un tomēr darba panākumi no teocentriskā viedokļa nav šo cilvēciģo īpašību vai ieguvumu auglis. Garīgā amata nesējs nav reliģisks vadonis, kuŗa autoritāte pamatojas viņa personīgās kvalitātes pārākumā. Tas nav vis *ὁδηγός* (Mt. 15, 14), bet *ἀπόστολος* nevis vadonis, bet sūtīts. Vadonis nāk savā vārdā, tāpēc ka tas labāk redz, saprot, rīko. Vadoņa autoritāte pamatojas viņa personā. Apustulis tiek sūtīts; tas nenāk savā, bet sava sūtītāja, t. i. Dieva vārdā.

Te neko negroza iebildums, ka mūsliuku baznīca ļoti daudzējādā ziņā atšķiras no pirmkristīgās draudzes, un ka vairākiem pirmkristīgiem charismatiskiem amatiem mūsliuku baznīcā stāv pretī tikai viens, statūtāri noteikts, amats. Kopīgais ir tas, ka tie visi ir amati k r i s t ī g a j ā baznīcā, kuŗas galva ir dzīvais Kungs Kristus. Dievs mums parādījies Kristū, tāpēc Viņš, mūs darbā sūtīdams, sūta kā K r i s t u s lieciniekus, lai mēs sludinātu nevien Dievu kā kādu filozofisku vai ētisku vai aistētisku vai citu kādu ideju, bet lai mēs paustu par neredzāmo Dievu, kas kļuvis redzams Kristū.

Man te nāk prātā J. Vesēļa⁴⁾ vārds: „Mācītājs mani nepievilka tāpēc, ka viņš līdzīgs advokātam: ja pēdējais aizstāv cilvēkus tiesas priekšā, tad pirmajam jāaizstāv Dievs cilvēku priekšā“. Tas ir bēdīgs pārpratums. Bet vēl bēdīgāks par pārpratuma faktu ir tas, ka mēs, mācītāji, paši šādam pārpratmam esam devuši un joprojam dodam iemeslu. Mēs neesam aicināti Dievu aizstāvēt (vai tas nebūtu neprāts: cilvēks aizstāvēs Dievu!), bet Dieva vārdā sludināt. Sūtnis (*ἀπόστολος*) nes vēsti; tas neiet savu sūtītāju, savu valdnieku aizstāvēt, bet darīt zināmu viņa gribu. Mēs bieži aizmirstam, ka mūsu amats ir sūtņa amats. Neesam darījuši zināmu mūsu Sūtītāja gribu, bet esam pauduši paši savas domas. Nav tad brīnums, ka rezultātā mums bij jānonāk pie Dieva a i z s t ā v ē š a n a s.

Protams, sūtņa amats ne katrreiz ir viegls. Dažreiz viņam jāsaaka tas, ko viņš pats negribētu teikt. Tāpat Kristus sūtnis bieži top kārdināts atstāt sūtņa valodu un runāt pats. Šis kārdinājums ir jo lielāks tāpēc, ka tas sola „moderna mā-

⁴⁾ Tīrumu laudis, 106. lpp.

cītāja“, „lieliska runātāja“ slavu. Bet nonākot pie „lieliskās runāšanas“, jāatceras Cvinglija vārdi: „Theologi non est de dogmaticis magnifice loqui, sed cum Deo semper magna et ardua facere“. Tomēr arī „magna et ardua“ bieži pārprotam. Amata slavu var iegūt ne tikai ar labu runāšanu, bet arī ar lie-
liem darbiem; ar arīgi ļoti impozantiem darbiem, kas taču lik-
tos kā drošākā liecība par sekmīgu amata pildīšanu. Bet —
vai dažreiz tā gluži nemanot neizmirstas teocentriskā, spe-
cifiski kristīgā mēraukla? Dažs ir aizmirsis savu sūtņa amatu,
dzīdamies pēc arīgiem, kvantitatīvi tiešām teicamiem panāku-
miem. Bet — jā, šis teocentriskais „bet“: „Mēs bieži samai-
tājam savas liecības labāko iespaidu ar to, ka gribam redzēt
panākumus“⁵⁾.

5.

Pēc visa sacītā radīsies jautājums, vai tad mums visi cil-
vēcīgie viedokļi, visas cilvēcīgās mērauklas jāatmet un jāļauj
visam notikt „no augšas“? — Tā nedomāju. Jau ievadā mi-
nēju, ka arī attiecē uz cilvēcīgajām, dabīgajām prasībām garī-
gais amats nav nekāds izņēmums. Taisni otrādi — pēckara
laikmetā, lai amata brāļi neņem ļaunā, Latvijas evaņģeliskā lu-
teriskā baznīca ir veltījusi maz vērības garīgo darbinieku iz-
lasei un sagatavošanai. Atsevišķos, konkrētos gadījumos šī
izlase, protams, ir grūta. Bet kļūda ir tā, ka līdz pat pēdējam
laikam mācītāja amata iegūšanai pastāvējuši atviegloti notei-
kumi (un tie paši ne katrreiz ievēroti), salīdzinot ar agrākiem
laikiem. Visos, gan garīgā, gan fiziskā darba arodos vēro-
jama prasību palielināšana, resp. stingrāku noteikumu radišana
attiecē uz sagatavošanos darbam. Vai mēs, teologi, šai ziņā lai
klibotu iepakaļ?

Tiesību uz ordināciju garīgajam darbam dod vokācija.
Jāizšķir šis jēdziens ārējā un iekšējā nozīmē. Noteikums ga-
rīgā amata iegūšanai ir ārējā, t. i. b a z n ī c a s vokācija. Es
jau izteicos, ka šai ziņā mūsu baznīcā līdz šim ir bijis maz kri-
tikas un izlases. Aizrādījumu uz to nav trūcis; gaidīsim laikus,
kad šie aizrādījumi tiks ievēroti.

Otra — svarīgākā ir iekšējā vokācija, proti aicinājums no
D i e v a. Bet šai ziņā garīgā amata kandidātus ir grūti, pat ne-

⁵⁾ Johannes Weise, Jesus, der biblische Weg zu Ihm, pag. 43.

iespējami kontrolēt. Te jāpārbauda katram pašam sevi. Baznīca var tikai un viņai vajaga pārbaudīt ārīgi: vai kandidātam ir minimālās spējas, zināšanas un intencijā garīgajam darbam. Galvenā tomēr ir iekšējā vokācija. Tā ir individuālā pārlicība, ka Dievs mani sūta, ka Dievs grib, lai es garīgajā darbā stājos. Reti kādam darbiniekam šī vokācijas apziņa būs nešaubīga pārlicība. Daudziem viņas dēļ ir jācīnās visu mūžu. Jācīnās nevis tāpēc, ka viņiem šīs vokācijas nav, bet taisni tāpēc ka tā viņiem ir. Pēc universitātes beigšanas ne vienu vien jauno teologu ir nospiedusi nespējas vai necienības apziņa. Lielā iekšējā cīņā viņi ir izcīnījuši savu vokāciju un turpina cīnīties joprojām. Tie nav tie sliktākie garīgo darbinieku vidū. Garīgais amats uzstāda tik daudz prasību: labi runāt, labi organizēt, labi cilvēkus pazīt, labi dvēseles kopt, sniegt krietnas dzīves paraugu u. t. t. Tās ir prasības, kuŗām v i s ā m atbilst tikai ļoti nedaudzi. Un ja nu tu zini, ka tu šīs prasības nevari pildīt, kā tad tu drīksti strādāt? — Un tomēr jāstrādā; ar mazajiem, nepilnīgajiem spēkiem jāstrādā. Lūk, tāpēc šī cīņa. Atcerēsimies Mozu; šis jūtas n e s p ē j ī g s, jo neprot runāt (2. Moz. 4, 10—13). Luters jūtas n e c i e n ī g s, kā tas izskan viņa zīmīgajā lūgšanā:

„Herr Gott, lieber Vater im Himmel, ich bin wohl unwürdig des Amtes und Dienstes, darin ich Deine Ehre verkündigen und der Gemeinde pflegen und warten soll. Aber weil Du mich zum Hirten und Lehrer des Wortes gesetzt hast, das Volk auch der Lehre und des Unterrichts bedürftig ist, so sei Du mein Helfer und lass Deine heiligen Engel bei mir sein.

Gefällt es Dir dann, durch mich etwas auszurichten, zu Deinen Ehren und nicht zu meiner oder der Menschen Ruhm, so verleihe mir auch aus lauter Gnade und Barmherzigkeit den rechten Verstand Deines Wortes, und viel mehr, dass ich's auch tun möge. O Jesu Christe, Sohn des lebendigen Gottes, Hirte und Bischof unserer Seelen, sende Deinen heiligen Geist, der mit mir das Werk treibe, ja der in mir wirke das Wollen und Vollbringen durch Deine göttliche Kraft. Amen.“⁶⁾

Pravietis Jeremija nonāk līdz izmisumam, sastapdams kā sava sludinājuma atbalsi vienīgi zaimus un izsmiekļus (Jer. 20,

⁶⁾ Šī lūgšana mācītājam par atgādinājumu lasāma Vecās Gertrūdes un Liepupes baznīcas sakristejā.

7—10, 14—18). Beidzot — ļoti nopietns šķērslis iekšējās vokācijas apziņai daudziem jauniem teologiem ir spraigums starp studijās iegūtajām zinātniskajām atziņām no vienas un baznīcas tradīciju, mācību, kultu no otras puses. Lai te atrastu skaidru skatu, atrastu pamatu, uz kura nostāties, bieži jāiet tāli un šaubu pilni meklēšanas ceļi. Atrisinājums te jāpanāk katram pašam, tāpat kā iekšējā vokācijas balss jāsadzird katram pašam. Vērtīgu palīgu šai teoloģiskās dipolaritātes jautājumā sniedz P. Wernle⁷⁾. Viņš aizrāda, ka plaisu starp teoloģijas zinātni un empīrisko baznīcu palīdz pārvarēt divi atziņas. Vispirms tā, ka baznīca kā reliģiskās dzīves izpausme ir principiāla nepieciešamība, jo bez baznīcas nevarētu būt arī ticības. Otrkārt, Wernle liek katram atcerēties, ko viņš savam iekšējam cilvēkam sajēmis no savas tautas baznīcas. Tās ir vērtības, par kurām mēs nekad nevarēsim diezgan pateikties. Un vai šī pateicība lai būtu tā, ka mēs, savu sajēmuši, nu varam pagriezt muguru un aiziet? — Šai sakarā gribu aizrādīt arī uz H. Asmussen'a grāmatu „Die Offenbarung und das Amt“ (München, Kaiser, 1934.), sev. pag. pag. 78—87. Ja arī ne viscaur sekosim autora dialektiskajam radikālismam, tad tomēr grāmata dod daudz vērtīgu atziņu par garīgo amatu.

Ar vārdu sakot, ir daudz dabīgu, ļoti nopietnu šķēršļu jaunajam teologam, kamēr viņš tiek pie savas vokācijas, šī vārda iekšējā, garīgā nozīmē. Bet — jo grūtāk, jo, varbūt, svētīgāk. Un — paldies Dievam — ja mana amata pilnvaru un panākumus noteic nevis tas, ko es varu, bet tas, ko Dievs man ļauj veikt, tad es zinu, ka nestrādāju viens, bet ka aiz manis stāv Viņš, kas mani sūta.

Dažs lasītājs jautās, vai viss te sacītais nav tikai dogmatiska konstrukcija. Konstrukcija tā, protams, ir, ciktāl te izteiktā pārlicība ir formulēta sakarīgā apcerējumā. Pašu pārlicību es nesaucu par dogmatiku, bet par ticību. Neauglīga ir katra dogmatika, kas nepamatojas uz ticību. Atziņu un spēku garīgajam darbam dod ne dogmatika, bet ticība. Dogmatika bez ticības ir nedzīva; bet ja mums ir ticība, tad mītējamies starp sevi un amata brāļi celt dogmatikas šķēršļus mūrus.

7) Einführung in das theologische Studium, 1921., pag. 20—26.

Virsrakstā minētajā jautājumā lieta grozās ap to, vai garīgais amats ir cilvēku izdomāts un radīts, vai Dieva nosprausts; otrām kārtām — vai mēs varam sludināt ikkatrs pēc savas pārlicības vien, jeb vai mūsu sludinājumam ir kāds kopīgs, pārindividuāls, pārcilvēcīgs pamats; beidzot — vai garīgā amata nesējs gūst sekmes darbā savas izcilās reliģiozitātes, savu dabas doto dāvanu dēļ, jeb vai te pāri šim cilvēkam nestāv vēl kaut kas, „kas augstāks nekā visa saprašana“?

Saprotams, ka ar visu sacīto nevaram un negribam apgāzt cilvēcīgo kārtību un saraut cilvēku mērauklas. Es runāju par amata dievišķo pamatu, uzskatīdams cilvēcīgo pusi par zināmu un saprotamu. — Bez cilvēcīgajiem līdzekļiem un mērauklām garīgais darbs nemaz nav iespējams. Mēs turpināsim skaitīt sanākušos cilvēkus un ienākušos latus, dzirdēsim jaukus vārdus un redzēsim lielus darbus. Bet mans nolūks bij atgādināt, ka bez cilvēcīgās ir arī dievišķā mēraukla; ka ne katrreiz impozantais gada pārskats liecina par Dieva svētītu vārdu; ka ne visur tur, kur nav atzīmējami arīgi panākumi, Dieva vārda svētība ir gājusi garām. Vai arī Dievs atzīst mūsu darbu, tas atkarājas no tā, vai Viņš pats šo darbu ir svētījis. Un Viņš svētī tur, kur pazemībā, paklausībā un palāvībā topam par Viņa vārda kalpiem. Mēs paši nevienu cilvēku nevaram vest pie Dieva. Bet Dieva žēlastība caur mums to gan var darīt, jo „donatur Spiritus Sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est Deo“.

A. Vitols

Latviešu ētikas vēstures materiāli K. D. Lenča sprediķu grāmatā

Tagadējo laiku garīgam darbiniekam nav par ļaunu pārlasīt mūsu veco baznīcas literātūru: dažā ziņā viņš tur atradis ierosinājumus, pat paraugus savai praksei. Minēšu tikai šās literātūras konkrētismu, kas bez kādām šaubām arī vēl tagad daudz vairāk ietekmē nekā mūsu laiku abstrakcijas.

Esmu Lenča (rakstu šo vārdu tautas izrunā) sprediķu grāmatu (Spredīķu = Grāhmata pahr teem Smeħdeenu- un Smeħt-

fu Ewangeliumeem, divi daļās, ar 2. daļā turpinātu, 1. daļas beigās nepareizu lappušu numerāciju, Rīgā 1764.) pārlasījis citos nolūkos, meklējot tur mūsu senās tikumības dzīves liecības. Lenča darbs šim nolūkam sevišķi piemērots divu iemeslu dēļ: 1) Lencis darbojies noteikti latviskos novados — Dzērbenē un Cesvainē, pie kam pēdējo draudzi antrpologi tur par „tiro latviešu“ apgabalu; 2) Lencis pats grib savu grāmatu rakstīt nach dem Seelenzustande, den Sitten und Gebräuchen der lettischen Gemeinen (pag. 4, arī 5). Viņš gribētu runāt par to, waß für Wahrheiten insonderheit denen Letten nach ihren äusserlichen und innerlichen Seelen-, Leibes- und Glücksumständen müssen eingeschärfet werden (13). Savā rakstā „Baznīcas grāmatu ziņas par Cesvaines novadu 18. gs. vidū“ (I. M. M. 1928. Nr. 7/8) esmu minējis Lenča piezīmes par tā laika tikumisko un pārējo stāvokli minētajā draudzē. Ir interesanti ar tām salīdzināt viņa grāmatā no lielākas laika distances un plašākas perspektīvas teikto.

Tikumības izpratnei nepieciešami pazīt tautas vispārīgo psihisko noskaņu. Lencis to raksturo šādi: *Maḥds Rabbums ir jums arriḥan no ta, kaḥ juḥs starp ſaweem Raddineekeem un Draugeem, jeb arriḥan wißḥs Krohgḥs paſiḥtami eſſat, kaḥ juḥs, ka luſtigi Braḥli' jeb Maḥſas, juḥju Smeeklu un gliḥḥas Wallo- daß peḥz, no zitteem toḥpat zeena Gohdā turreti (797); ziḥs liḥg- ſmojaß paḥr to laiḥigu Gohdu, kaḥ zitti to wianna mezzaß Suggaß peḥz, wianna Baggatibaß peḥz, wianna tuſſḥas Gudribaß peḥz, wianna geſſḥigu Smeeklu peḥz, wianna gliḥḥas, ſkaidraß un tiḥraß Wallo- daß peḥz, wianna Graḥmatu = Sinnaſḥanaß peḥz augſti zeeni (815).* Šo Lenča latviešu dabas vērojuma pareizību apstiprina daudzas citas liecības. Ka latvietis liksma prāta cienītājs, to zina katrs, kas pazīst mūsu tautas dziesmas. Vēl šo baltu dienu mūsu tautas vienkāršākie locekļi cilvēku pozitīvi vērtē pēc viņa runīguma, asprātīgas un vīzīgas valodas, izteiksmes formālās prasībās pārspējot daudzas citas tautas, bet toties mazāk vēribas piegriežot patiesīgumam pašam. Kā esmu aprādījis savā rakstā „Latviešu tikumiskās apziņas raksturīgais elements“ (I. M. M. 1925. I), bagātību tautas dziesmu latvietis arvien saista ar čaklumu: kas bagāts, tas strādīgs un otrādi. Tā turību vērtējot, cieņai pret bagātību ir latvieša dabā dziļš

tikumisks pamats. Ja bagātam parāda godu, aicinot viņu kāzās, kristībās (1508), tad tas var notikt ne viņa mantas dēļ, bet respektējot viņu kā veiksmīgu strādnieku. Ka jau 18. gs. vidū, uz kuŗu attiecas Lenča vērojumi, manta ir zināmā mērā no paša cilvēka gājuma atraisīta un par pašmērķi kļuvusi, to pierāda Lenča vērotās precības mantas dēļ: ja juhs *Þuiſch* tapeh3 ween ſcho jeb to Meitu prezzeht gribbat, fa wiinnai *ſatliuſch* un *Þohdinſch* irr... (247). Lenča pieminētās grāmatu zināšanas iederēsies tai latvietim raksturīgā „priekšiešanā“, ko par tipisku mūsu tautai tur R. Kaudzīte (Latvju Grāmata 1927., 380). Šās tieksmes pozitīvā rakstura nebūs. Lencis lāgā izpratis, ja viņš to apkaŗo kā materiālistisku: *Wiuſch* gribb tomehr arridſan labpraht jo baggats kkuht, ne fa wiinna *ſaimini* jeb *Þuſcheneefi*: *Wiuſch* ne gribb atrautees no *Naudas-* un *Mantas-* *Mihleſtibas*: *wiuſch* gribb labbat wairaf *ſemmes ſtrahdah*t, ne fa zitti u. t. p. (381). Tad tā „vecā suga“. Jau J. Velme ir savā laikā (Varavīksna, 1916.) aizrādījis uz latviešu aristokratismu. Pēc viņa domām šķiru plaisa mūsos tik liela, ka nabags saimnieks šķietas augstāks par bagātu kalpu. Tādi paši vērojumi Lencim. Tās ir divas pasaules par sevi: majee *ſemneefi* — kalpi, iebūvieši un *Wirſneefi* ſtarp *ſemneefem* — tiesas vīri, stroži, stārasti, rijnieki, ſkilteŗi, baznīcas pērminderi, bagāti saimnieki (1071, 1571, 1776). Kā saskaņot ſo aristokratismu ar latviešu uzskatu, ka katrs pats savas laimes kalējs, vai ſis aristokratisms sakņojas dziļi vēsturē, vai arī nolūkots no cit-tautieſiem, vai izskaidrojams ar ſejienes senso iedzīvotāju norobežoſanos no ienācējiem, seviſķi pēc Ziemeļu kara, — nav man nosakāms.

Lenča grāmatā bieži sastopam netikumu indekus (piem., 190: rīšana, plītēšana, kauſanās, lāsti, elku ticība, negantība, maucība, nepaklausība, trakošana, plosīšanās), bet no tiem nevaram nekā secināt par tā laika latviešu dzīvi, ja nav doti konkrēti fakti: ſie netikumi dažos gadījumos pārrunājami apskatāmā bībeles teksta dēļ, citureiz no tiem jābiedina tāpēc, ka tie seviſķi smagi grēki, ar ko nebūt nav teikts, ka tie dzīvē būtu bieži vēroti.

Jau gluži noteikti par seviſķi lielu latviešu grēku Lencis uzskata dzerſanu: fa *Þeedſerſchana* ir tahds *Grehs*s, kam juhs paŗr wiſſeem zitteem falpojat (30). Krogos seviſķi bieži iegrie-

zušies pēc dievvārdiem baznīcēni. Gadījies, ka pat tās dienas dievgaldnieki apdzērušies: tomehr dašči juhju starpā tif lohti irr no Wella apstulboti, ka tee wišuwairaf tannī Smehtdeenā, furrā wianni pee Deewa Galda bijušči, itt nični peedserahš, šāššdami, ka wiinneem buhš nu arridšan tai Meesai ko par labbu darriht, itt ka wianni papreefšču to Dwehšeli irr nokohpušči (1632 š.). Lenča dotais šādas perverzās rīcības izskaidrojums rāda, cik smalks tautas psiches pazinējs viņš bijis: vēl tagad latvietis grib katru garīgu soli cilvēka dzīvē vienot ar miesas priekiem. Citiem ceļš pēc baznīcas pašķirās uz ciemiem: pehž Deewa wahrdeem ne pamaddajt to atlikušču Smehtdeenās Laiku Krohgos jeb Beemōš ar Plihtefčanu (228, arī 266, 326 s., 1535, 1769 u. c.). Vēl vairāk dzerts godos, īpaši kāzās: šči Plihtefčana un Peedserčana irr tresčā fahrtā juhšu Rāhšās tif neganta un negohdīga, ka to ne warr isrunnaht. Tur dšerr dašči waj weenu, waj diwi, waj trihš, fšchetras Neddelas zaur zaurim bes Mittefčanas (253). Kāzās aicina (tā arī vēl tagad) uzdzīvotājus: kas wiššu labbat warr peedsertees, brehšt, blaut, beskaunigas Dseefmas dšeedaht, traffohi un plohšitees, tas irr Deewam šchehl pee jums Latweefcheem tas wiššu labbatāis Rāhšu- Draugs (250). Latvieši, cik tālu vien atpakaļ liecības sniedz, nav bijuši nekādi atturībnieki (cf. P. Šmits, Etnogr. r. kr. II, 78). Lenča vērotos laikos šim netikumam bija tomēr savs izskaidrojums: pēc grūtām darba gaitām gribējās zināma, kaut arī tukša prieka.

Pēdējā citātā Lencis piemin kāzās dziedātās bezkaunīgās dziesmas. Kāda īsti satura tās, var noprast no sekojošā: zitti eet ar šaweem Behrneem Rāhšās. Tur Lehws ar Dehlu un Mahte ar šawu Meitu brehšdami dšeed tahdas beskaunigas Dseefmas, ka weenam gohdīgam Bilwekam Weemfčana nahštu (234. Cf. arī 255, 1098). Tādas pašas tās skandinātas krogos, ciemos, tīrumos, rijās, talkās (581, 1633, 1854). Lencis tā tad nekažo pret tautas dziesmām vispār, bet tikai pret tām, ko Kr. Barons nosaucis par nerātnām. Nebūtu brīnums, ja šās frivolās, vēl nesenā pagātnē bieži, īpaši kāzās, dzirdētās dziesmas būtu dažam labam cittautietim radījušas nepareizu uzskatu par mūsu tautas dziesmu vērtību vispār.

Ja nu Lencim jākažo pret negoda dziesmām, kādi tad viņa vērojumi par tā laika seksuālo dzīvi? Iespāids tads, ka te viņam nav bijis daudz ko sūroties. Vienīgais konkrētais

viņa norādījums uz pārkāpumiem pret 6. bausli atrodams 257. lappusē: Daščas negantas Seewas bohma: Man ir Wihrs, tapehš warr manna neganta Dīhwošhana allaschin apšegta palikt. Šo tahš wairaf eedrošchinajahš, woj ar šaweem Kalpeem woj ar teem Karra = Wihreem, kas pee tahm stahw, negantu Mauzibu dšiht. Vārdi „dažas negantas“ norāda, ka Lencis nēgrib šo parādību vispārināt.

No tiem vēstures materiāliem, kas pieļauj plašāku ieskatu mūsu tautas ētikā, neapšaubāmi redzams, ka latvieša raksturs nesaticīgs, sīvs. Par to daudz liecību Lenča grāmatā. Ka latviešu sīvums Lenča laikos vērsās pret muižniekiem (1205), to varētu saprast. Bet ne labāki tie savā starpā. Pie kroga galda tie aprunā nevien kungus un mācītājus, bet arī savus pušelniekus (581, cf. 735). Ja šchis jeb tas jebkad kahdu ļaunu Wahrdu pret tewim runnājis; ja tawš Pušchelneeks jeb Raimināšch jebkur šawu Zuhku ne irr labbi išfargājis un ta Zuhka irr netihšchi tawā Dahršā jeb Labbibā nahkuši, neggi tu tad effi breefmigi apškaitees, bahres un tam Girđi wiššu ļaunu wehlejis? (1361). Dummās uz otru beļ lamas (426, 1361) un lāstus: Ne wehlajt tam Tuwakam no meefigas Dušmošchanas Deewa rihšsti jeb Sohđibu, fā gan daudz nikni Semneeki juhju starpā darra, kas to Tuwaku pašuddina, lai winšch tukšch jeb šalts paleet, lai winnam Kahjas un Rohkas šalohšahš, lai winšch to šawa Sehrgas-Gultā apehd, ko winšch teem nehmis irr (192, 580, 1302; cf. 1095, 1361). No latviešu paša interešu viedokļa vēl ļaunāk ir, ka tie savā starpā rājoties ņem palīgā arī kungus (1779). Latvieši neviesmīgi, neuzticīgi, sevišķi pret sveštautiešiem (1509 s.).

Vai latvietis tāds arvienu bijis, vai viņu par tādu padarījušas viņam uzkrautās necilvēcīgās nastas, uz to laikam gan nekad nevarēsīm noteikti atbildēt jau tāpēc vien, ka no mūsu brīvās senatnes nav saglabājušās ziņas par tautas ētiku; īpatni, par kuriem kas ētiski ievērojams no šiem laikiem stāstīts, var arī neatspoguļot sevī savas tautas ētikas līmeni.

Esmu senāk uz tautas dziesmu pamata nācis pie slēdziena, ka čakliba ir mūsu augstākais tikums (jau minētā rakstā I. M. M. 1925. I). Tādas galu galā arī Lenča domas: Tu darri no tawa Darba un Strahdašchanas weenu Elfa Deewu (1555). Ir pazīstama lieta, ka latvietis neatzīst darba kavēšanu slimojot un „iet kamēr krit“. Šis uzskats, gan uz citu personu at-

tiecināts, nav arī Lencim svešs: Bitti Pagani nedohd Seewahm Waffas ir pehz Dsemdejchanaš atšpirđinatees, un řawu Laifu isgulleht, bet stuminj tohs ahrā'điwī jeb trihs Deenas pehz Dsemdejchanaš, řa tařm buhs Laufā atfal strahđahť (259).

Dažubrīd Lencis pārmet latviešiem arī slinkumu, bet no viņa piemēriem viegli noskāršams, ka te darīšana ar izņēmumiem, ne ar tautas vairumu. Ja Lencis 231. lappusē baŗas ar mātēm, kam bērniņi jauki, bet kreklis mazajiem netīrs, simtos caurumos, tāpēc ka māte neviŗojot vērpt (131), tad jādōmā, ka autoram to rakstot uzaust atmiņā kaut kur redzēta aina, kas, latviešu milestību uz bērniem pazīstot, gan nebūs ģenerālizējama. To pašu var teikt par zemnieku, kas nepadara sava darba tāpēc, ka nodevies dzeršanai (1347). Par slinkumu parastā nozīmē nevarēs arī saukt atraušanas svētdienās no baznīcas (1334).

Ar darba tikumu latvietim saistās uzskats, ka par savu var saukt un turēt tikai paša sapelnīto, ka cita īpašums neaizkaŗams, pie kam izņēmums varētu būt tikai ar muiŗu, ko apzagt nav pēc mūsu veco řaaudŗu pārliecības grēks, jo viss tur latviešu sagādāts. Ja nu Lencis tomēr piemin, ka kalpi apzogot saimniekus (279), tad jāatgādina, ka Lencis pats savās agrāk minētās piezīmēs par Cesvaines draudzi neviena tāda gadījuma nav atzīmējis. Citādi ir ar krāpšanu, sevišķi tirgū. Tur ne tik daudz svarīgs mantas ieguvums, kā zināma, no ētiskā viedokļa zemu kvalificējama, bet tautā cienīta veiklība.

Beidzot kāds vārds citā, reliģiskā plāksnē. Lencis zēlojas, ka latvieši turot mācītājus par vēdera kalpiem (1391), bet Dieva vārda cienītājus saukājot par pātaru vēderiem „svētiem“, liekuļiem, ģeķiem (155, 1039, 1376). Šī parādība nav norobeŗota ar Lenča laiku vien, tā sastopama arī tagad. Tās pamatā daŗā gadījumā būs sekls, latviešos īpaši darba materiālisms, bet pēc maniem vērojumiem daudz bieŗāk tas apstāklis, ka caurmēra latvietis nav nekāds atklāta kulta cienītājs, nav „pātaru vēders“ arī personīgā dzīvē. Viņam reliģija gluŗi intima „privātlieta“, pie tam vēl lielā mērā fluktuējoša, kur mainās reliģiski inertī laiki ar reliģiski aktīviem. Tāpēc es no kulta reformām vien nesagaidu mūsu baznīcai tāda uzplaukuma, kādu to daŗkārt paredz citi.

Māc. Aleksandrs Veinbergs

Brāļu draudze latviešu daiļliterātūrā

I.

a) Ievads. b) Literātūras pārskats. c) Laikmetiskais nostādījums.

a) Šī darba mērķis ir: papildināt zinātnisko pētījumu rezultātus par brāļu draudzes lomu latviešu gara un sabiedriskā dzīvē, īpaši iztīrājot to vielu, ko sniedz mūsu tautas daiļrakstniecība. Bet ja tā, tad pirms ķeramies pie tēmatā apstrādājuma, jānoskaidro jautājums, vai drīkst saistīt zinātniskā darbā daiļliterātūru? Māksla un zinātne taču ir divas dažādas gara dzīves nozares, kuŗām ja arī var būt kopēja vienāda viela, tomēr dažādi viedokļi, metodes un mērķi. Un tomēr: kā māksla stāv nesaraujamā sakarā ar dzīvi, un tajā viņas nozīme, tā arī zinātnei, vai tai ir nozīme, ja tā nedzīvo līdz dzīvajam cilvēkam? Māksla nedaudzos raksturīgos vilcienos bieži vien rada pārlicinošu ainu, kas zinātnei sasniedzams tikai grūtā un sīvā darbā, vai pat nemaz nav sasniedzams. Vēsturi māksla spēj darīt dzīvu. Mākslas tēli paši runā, un te mākslas nenoliezdamā nozīme un vērtība zinātniskā vēsturiskā pētīšanas darbā.

Brāļu draudze latviešu daiļliterātūrā par sevi likusi runāt pārsteidzoši maz. Kaudzītes Matīss un Reinis, Apsīšu Jēkabs, kas paši cēlušies no brāļu draudzes aprindām, Sudrabu Edžus, Poruku Jānis un Jūlijs Vecozols — saiešanu kopēju atvases, — tie ir tie nedaudzie autori, kas savos darbos pieskārušies brāļu draudzei. Kāpēc tik maz autoru un maz šo pašu nedaudzo autoru darbu, tas noskaidrosies mūsu darba tālākā gaitā. Nedrīkst izlaist no acīm arī to, ka viens no vadošiem pavedieniem īsti latviskā daiļliterātūrā — sirdsskaidrības motīvs, it kā pats par sevi atgādina brāļu draudzi un viņas ideālus. Vai te nav viens no cēloņiem, kāpēc brāļu draudze atrada tik auglīgu zemi latviešos, ka ir kas kopīgs tautas dvēselei ar hernhūtiešu garu?

Chronoloģiskā kārtībā belletristiskie darbi, kas kaut kādā veidā pieskaŗas brāļu draudzei, latv. periodiskā presē un grāmatniecībā parādījušies šādi:

b) Kaudzīšu Matīsa un Reiņa „Mērnieku laiki“ (1. izd. 1879. g. atsev. grāmatā). Stāsts tēlo notikumus un raksturus

autoru dzimtenē un darba vietā — Vecpiebalgā un tuvākā apkārtnē 1867.—1873. gados, t. s. mērnieku laikos, kad dažādu iemeslu dēļ turienes muižu īpašnieks licis izmērīt savu īpašumu platību, skarot arī zemnieku intereses. Brāļu draudzei Vecpiebalgas garīgā dzīvē sava nenoliedzama loma, tā nevar neatspoguļoties piebaldzēnu dzīves un tipu zīmējumos. Citi notikumi gan ir skaļāki, par brāļu draudzi varam izlasīt tikai citai vielai pa starpu.

Apsīšu Jēkabs (1858. g. — 1929. g.) „Svešos ļaudīs“ (1888. g. iespied. „Austrumā“). Stāsts vienmuļi tēlo meža vidū ar grūtībām iekoptos Dūbrājus un viņu saimniekus — saiešanas kopēja Grīvja dēlu un viņa sievu ar mazo kropla meiteni. Grīvgaļu tēvs izdzinis dēlu no mājām par to, ka tas „ielaidies tuvā satiksmē ar kādu Dieva vārda nicinātāju meitu“ (Zeiferts).

Šeit jāmin vēl Apsīšu Jēkaba pusbelletristiskais atmiņu tēlojums „Uz saiešanu“ (1904. g.). Autors pārcilā savas atmiņas par saiešanu, kur gājis dažreiz tēvam līdzī, un izsaka savas domas par šīs tautas kustības cēloņiem, kļūdām un izirumu un, vedot to sakarā ar sava laika baznīcas dzīvi, ieteic tai pēc brāļu draudzes parauga radīt ap sevi lielāku dzīvību, „ka parādītos dzīvība un kustēšanās arī ārpus baznīcas.“

Sudrabu Edžus (dz. 1860. g.) „Atmiņas par divām dzimtām, veco Dūdaru un mani pašu“ (1898. g. „Mājas Viesa“ mēnešrakstā). Liriska poēma, lēni plūstoša notikumu rindojumu, bagāta dabas gleznām, melodisku panta kalumu. Brāļu draudzei blakus loma, tomēr sapulču un svētku tēlojumi ieņem plašu vietu. Mazāk padevušies tēlu raksturojumi.

Poruku Jānis (1871.—1911.). 5 cēl. drāma „Herbūtieši“, par laikmetu starp 1865. un 1870. g., iespiesta pirmo reizi 1896. g. „Mājas Viesī“. Kompozīcija vāja. Autora talants drāmā nav savā elementā. Saturā ziņā te pirmo reizi darba centrā nostājās hernhūtisms un tā attiecības pret jauno laika garu, materiālistiski tehnisko kultūru. Noskaņojums reālistisks, tomēr maz dzīves patiesības. Notikumu norise un raksturi bieži nenoteikti un maz pārlicina.

„Pār drupām un gruvešiem“ (1900. g.). Šis tēlojums par sirmu saiešanas gājēju, kas apmeklē viens mīlo saiešanas kambari un jūt: abi mūžu nodzīvojuši.

„Iz maniēm bērņības laikiem“ (1900. g.). Pirmais tēlojums: „Misionārs“. Autora personīgās atmiņas. Iet viņš vec-tēvam līdzī uz saiešanu vasarsvētku rītā. Arī šinī tēlojumā si-žets visā pilnībā ņemts no brāļu draudzes dzīves.

„Druvienas sila ezera nolaišana un svētceļojums uz Lin-teni“ (1905. g.). Attēloti divi, laikam patiesi, (autora pārvei-doti?) notikumi, kas savā starpā saistās. Brāļu draudzes vēs-tures pētījumam ļoti nozīmīga ir otrā puse, kas ievēd lasītāju draudzes jaunatnes uzskatos un dzīvē.

Jūlijs Vecozols „Lai nāk Tava valstība“ (sarakstīts 1917. g. Šveicē). Romānā autoram piemītošais reliģiskais noskaņojums. Sižets ņemts no brāļu draudzes dzīves. Daudz vielas, cik var no romāna spriest, devusi autoram pieredze bērņībā (dzimis Nītaures draudzē, kur arī bijusi brāļu draudze). Tomēr, ja ci-tiem autoriem minētos darbos reliģiskais saturs un noskaņojums brīvi, nemeklēti radies, tad šeit tas apzināti kalpo autora nodomiem. No vienas puses autors izceļ brāļu draudzes attē-lojumos līdz šim aizmirstu niansi, — viņas sociāli politisko pusi, bet no otras — patvarīgi padara reliģisko latv. tautas kustību par progresīvās politiskās kustības sagatavotāju. Dzīves pa-tiesību stipri aizēno autora personīgi ieņemtā viedoklis un va-rōņiem pierakstītie uzskati un darbība. Grūti izlobīt vēsturiski patieso. Ir lielā mērā taisnība, tomēr uz mācas šaubas, vai tas nav pārspilēts, tāpat kā romāna sākumā brāļu draudzes dzies-mas autora grozītas un pavisam nav pat tā laika, ne vēl brāļu draudzes „liturģiju“ vai citu dziesmu garā.

c) Laikmetiskais nostādījums.

Spriežot pēc darbu pārskata, tā ir brāļu draudze 19. gad-simt. pēdējā pusē, kas atradusi atbalsi latviešu daiļliterātūrā. Kādēļ ne agrākie laiki? Atbilde jāmeklē, paskatoties latviešu daiļliteratūras attīstībā. Brāļu draudze kā plaša un dziļa lat-viešu reliģiska kustība nevarēja būt par attēlošanas priekšmetu tiem rakstniekiem - iesācējiem, kas nedrošiem soļiem staigāja vācu paraugu pēdās latviešu rakstniecības sākumā, lielā mērā mitinādami arī baznīcas aizvēnī. Tā nevarēja saistīt arī 19. gadsimt. vidus un 3. ceturkšņa tautiskās atmodas laikmeta cī-nītājus. Istaiks laiks un istās personas, kas varēja runāt par

brāļu draudzi, ir zināmie rakstnieki — pirmie reālisti, pie tam vidzemnieki: brāļi Kaudzītes, Apsīšu Jēkabs, Sudrabu Edžus. Saiešanas nams bijis arī Juŗa Neikena (1826.—1868.) dzimtenē — Ārciemā Kānadžos, Umurgas draudzē. Pats viņš audzināts hernhūtismā, stipras dievbijības garā, tomēr rakstos nav minēta brāļu draudze ne vārdā. Stāstu varoņu dievbijība arī nav novērtējama nekur kā specifiski hernhūtiska, bet vispār kristīga, varbūt ar sava laika luteriskās ortodoksijas nokrāsu. Varbūt iemesls būs Neikena izaugšana laukā no bērņības iespaidiem. Dziļo cieņu pret vecākiem būs tomēr dzīves uzskatu ziņā pārspējusi cieņa pret audzinātājiem — ortodokso brāļu draudzes prētinieku bīskapu Valteru un J. Cimzi, Valmieras skol. semin. vadītājiem, kuŗu iespaidā Neikens nokļuva 1843.—1846. g., semināra laikā, kas iekrīt nelaimīgā latviešu pāriešanas laikā pareizticībā. Brāļu draudzē šī kustība sākās un tā varēja radīt tikai pretešķību baznīcas aprindās. Nelabvēlīgo noskaņojumu pastiprināja varbūt vēl studijas Tērbatā 1852.—1856. g. Mācītāja darbā Dikļu draudzē Neikens brāļu draudzei tieši nelabvēlīgs nav bijis, tomēr ne arī silts atbalstītājs, nav centies uzcelt to, ko sagrāvis viņa priekštecis. (Šā raksta autora mātes ģimenē uzglabātās atmiņas.)

Pie pirmāk minētiem reālistiem jāskaita vēl klāt Poruks, cilvēks ar plašāku un dziļāku skatu, bieži aizejot no dzīves īstenības līdz tīram romantismam, tomēr mūs interesējošos prozas darbos dzīves īstenības notēlotājs un tikai „Herhūtiešos“ ar citādu pieskaņu. Tikai gadus 10 jaunāks par agrāk minētiem rakstniekiem, viņš tēlo to pašu laikmetu, ko tie. „Herhūtiešos“ tēlotais notikumu laiks — 1865.—1870. gados. Tēlojumos Poruks ņem vielu no savām bērņības atmiņām. Tas būtu ap 1880. gadu. Apsīšu Jēkabs „Uz saiešanu“ tāpat tēlo atmiņas, Sudrabu Edžus pat virsrakstā nosauc savu poēmu par „Atmiņām“. Tas būtu no apmēram 1870. gada. Tā tad visi minētie autori tēlo laikmetu ap 1870.—1880. gadiem. Plašāk un tālāk laika ziņā savu darbu nostāda Jūlijs Vecozols. Beigu vārdā viņš saka: „Ar šo nobeidzas mūsu stāsts, atstājot mūsu varoņus pie jaunā gadsimteņa sliedīšņā.“ Pēc gadiem, kas pāriet jaunu atziņu meklējumos, izaug viņam 1905. gada notikumi.

1861. g. brāļu draudzes ūnitātes direkcija Hernhūtē atcēla visas iekārtas īpatnības Baltijā. Ar to beidzās otrais brāļu

draudzes ziedu laiks, kas sākās ap 1770. g. ar Katrīnas II sapulču brīvības piešķiršanu. Pirmo ziedu laiku brāļu draudze Latvijā bija jau pārdzīvojusi 1739.—1743. gados, kas beidzās ar iekārtas pārveidošanu, draudžu vietā liekot pulkus un pulciņus, sociētātes.

Visam šim laikam pēc 1861. g. ir kas kopējs. Tā ir pamazītēja atkāpšanās uz visas līnijas. Reliģiski iestādījumi mēdz būt konservatīvi. Tādēļ ne uz reizi brāļu draudze sabruka un izira. Atsevišķās vietās sākās vēl pat uzplaukums, bet tā bija tikai īslaicīga atlabošanās. Istā dzīvība, kāda tā bija vēl 19. gadsimt. sākumā un vidū, bija jau beigusies. Daudz nozīmēja personas, kuŗu rokās stāvēja atsevišķās vietās brāļu draudzes būt vai nebūt. Pa lielākai daļai tas bija — būt, bet rakstnieki uzmet mums arī ainas, kas rādīja: nebūt!

Sudrabu Edžus „Atmiņās“ tēlo paralēli („Izm. poēmas“ 37. un 38. lpp.) ainu no „Atmiņu“ sarakstīšanas un autora bērnības laika, kas labi raksturo gājieni uz leju.

Pirmā aina:

Vai esi redzējis tu klusās bērzu birzes,
 Kas aug uz pakalnēm, visvairāk ceļa malās,
 Kam vidū koka nams, ar logiem trijās sienās?
 Uz turien taciņi ir apslēpti no virzes,
 Ar nātrām draudzīgi tās laupījumu dalās
 Un, tālāk iedamas, gar sliekšni augšup slienās.
 Visapkārt paveļām stāv soli, trunēdami,
 Uz sēdētājiem tie jau sen bez sekmēm gaida.
 Jumts namam ieliecies, to nospiež gadu nasta,
 Un griesti likušie, jau lietum pieejami.
 Cik šeitā kluss! Tik vējš caur zariem kādreiz vaida,
 Kā svētā brālība no bērniem nesaprasta.
 Tik reti, reti tur dzird skanam sirmās dziesmas
 Un veco Aumani ar Loskijelu minam.
 Pēc senās ierašas, kur tēvi dziedājuši,
 Vēl bērni kādreiz nāk pūst izdzisušās liesmas,
 Tad nams ir kluss... Neviens vairs neliekas ne zinam
 Par to, kur tēvi reiz tos mazus svētījuši.

Tik dažū veceni šurp atdzen svēta dziņa
Ikkatru svētdienu... tā nosēstas uz ciņa
Un klušu sērojas: par soliem, apgānītiem
No pīpju sūcējiem, pēc pagājušām dienām,

Otrā aina:

Kur draudze ziedēja, un agri svētiem rītiem
Kad citi gulēja, starp viņām četrām sienām
Daudz dziesmu skanēja... Vēl bērns es toreiz biju.
Cik dažū svētdienu tai namā pavadīju.
No rīta, prātā nāk, ar veco tēvu eju
(Mums nebij tālais ceļš) ar svētsvinīgu seju
Pa plavas taciņu. Liels pulks tur puķu auga.
Es dažreiz plūcu tās. Gan vectēvs noliegt rauga.
— Dēls, teic tas nopietni, kād iet uz svētām vietām,
Tad domas jāatmet par pasaulīgām lietām.
Ņem labāk, pārskaiti to pantiņu par jaunu.
Es vecam pieteku un pantu skaitu skaļi,
Tad pamaz nolaižu un eju iepakaļi
Pa rasu šļūkādams un atkal puķi raunu.
Pa lapai lapiņu no zieda galvas plūcu,
Pie lūpām pielieku un saldo sulu sūcu...
Līdz galā nonākam. Bet tur jau citi priekšā:
Pa maziem pulciņiem, vai zālē izlaidušies,
Vai atkal sevišķi uz soliem sēdēdami.
Dažs, kas visagrīnais, jau labu laiku iekšā;
Tur svēta svinība, te galvas sabāzušies,
Viens otrs vēl ko čukst un stāsta nedzirdāmi.
Bet tas tik brižam tā. Visvairāk klusums valda.
Dažs pārāk nopietnis un bargus skatus raida,
Uz maziem pulciņiem, kur vēl kāds vārdu saka;
Uz cita ģimja miers un ilgošanās salda,
Dažs slepen nopūšas, dažs svētulīgi smaida,
Cits pat ar asarām jau mutes autu slauka.

* * *

*

Lai laudis sacija to visu esam māpus,
Es daudzus atceros kā istus puritāņus
Aiz pārlicības vien. Bet toreiz sākās draudzē
Jau uzdīgt indeves, kas elementus raudzē
Un viņus saskalda. Pa daļai tad bij tiesa,
Ka šķista neesot vairs brāļu draudzes miesa.
Bet, sakot taisnību, tā vispāri vēl plauka.
Cik dažs labs savādnieks no viņas klēpja cēlās,
Dažs dedzīgs sacītājs, kas sirdis kustināja.
Un puķes audzēja uz svēta dzejas lauka.
Cik dažā grūta sirds tur jaunus spēkus smēlās
Un nastu nesda, caur dzīvi tālāk gāja...

Poruka vecais Zemītis apmeklēja sirmo saiešanu, kas arī tuvojas savam mūža galam tāpat kā viņš. Ne vienam vairs nozīmes, ne otram. Vecos saiešanas kopējus vienu pēc otra aizved kapu kalnā. Palicēji nejūt vajadzību dziedāt slavu un pateicību tam Kungam svētrītā saiešanā. Vecais Zemītis nāk viens, nāk it kā pār drupām un gruvešiem. Un sabrūk tukšajā lūgšanu kambarī, kur citkārt bija tāda dzīvība, viens uz zaļa maura cekuliņa, kas uzzēlis grīdā. Tāda zeļ jaunā dzīvība uz drupām.

Varētu rasties jautājums, kāpēc jaunāko laiku rakstnieki neizmanto bagātos vielas krājumus, kādus var dot brāļu draudze literāriskiem darbiem? Vienīgais izņēmums ir Vecozols. Bet Vecozolam vispār tuvi reliģiski motīvi, bez tam ar brāļu draudzi viņu saista bērnības atmiņas. Citādi tagadējais laika gars, un literātūrā valdošais žanrs prasa cita satura. Ja sižets vēsturisks, tam jāstāv sakarā ar vēsturiskām cīņām kaujas laukā, ne klusajām dvēseles cīņām. Varbūt nav tādēļ nemaz nejaušība, ka Vecozola romāns arī nav brīvs no zināmas tendences — cīņas gara. Nākotnē aina var mainīties, bet kā būs, to lai rāda nākotne pati.

(Turpmāk vēl.)

Alfrēds Sausne

Rodēns mūžības tālēs

(Rodēna mākslas reliģiskie pamati.)

No bezgala mūžīgiem tālumiem
Nāc, dievišķā vara, sirdī man mājot;
Manu dvēseli aiznes no putekļiem...
K. Jēkabsons.

Pēc māsas nāves bēdu sagraustais, nežēlīgu pārdzīvojumu izmocītais Rodēns ilgojās klusuma, kur dvēsele varētu atpūsties, smelties spēkus un jēgu tālākām dienām. Viņam gribējās uz laiku aiziet no pasaules, klusumā pārbaudīt sevi, lai pēc tam uzņemtos mācītāja pienākumus. Dvēselē dega griba pacelt visus cilvēkus svētceres augstumos, vadīt viņus pie Dieva, lai tie dievišķā spēka apskaidroti neiestigtu dzīves maldos. Rodēns ticēja, ka tad zudīs savtīgās, šaurās iegribas un vēlēšanās, un dzims iespēja tuvoties aiztelpas pārļaicīgai pilnībai.

1862. gadā Rodēns, dziļas dievības izjūtas un dzidra ideālisma vadīts iestājās klosterī, pieņēma vārdu — brālis Augustīns. Nav zināms, vai viņš izvēlējies šā baznīcas tēva vārdu sev radniecīgā ideju kosma dēļ, kurā apvienojās neskaitāmu motīvu dažādība, jo arī skulptors apgalvoja, ka dzīvība un nāve, labais un ļaunais ir divas pretpuses mūžīgās esamības sastāvā.

Tomēr nepiepildījās iedomās uzburtā dzīve Dievam par godu. Klosteņa vienmuļais dienu ritms naidīgi nostājās pret mākslinieka kaislo, darbīgo raksturu. Viņš jūta, ka stingrā kārtība, noteiktās stundās noskaitītās lūgšanas neatbilst iecerētam, ir pretrunā viņa personīgai izpratnei, un ka, tā dzīvojot, aizsērēs labāko domu, izjūtu avoti. Tas nomāca viņa dzīves prieku un pārdomās radās atziņa, ka reliģijā ir neticami daudz neregulāra un „grēcīgas neticības“ (Ibsens). Smagas bija pārdomas par nāvi un aizkapa gaitām mūžības saltajās tālēs. Tās aizēnoja zemes dzīves jēgu, prieka vietā stājās nebūtības baigums.

To bija novērojis arī klosteņa priekšnieks Aymard'a tēvs. Viņš saprata jaunekļa neapskaužamo stāvokli, izjuta maldīgo izvēli un ierīkoja dedzīgajam Dieva kalpam laicīgu svētnīcu — ateljē. Rodēns tūliņ ķērās pie darba un veidoja intelligentā ga-

rīdnieka, sava labdara Aymard'a bisti. Kad šis mākslas darbs bija nobeigts, svētais tēvs zinādams, ka jaunais levits nav piemērots garīdznieka amatam, sacīja: „Mans draugs, jūs neesat dzimuši, lai paliktu te. Ejiet strādāt!“

Rodēns paklausīja padomam un atstāja klosteri, kur bija pavadījis apmēram pus gadu. Tēva mājās viņš neatgriezās, bet iesāka patstāvīgu dzīvi. Tomēr reliģijas novados Rodēns atgriezās bieži, meklējot aiz ikdienas dotām drumstalām augstāku jēgu, kas mierinātu un piepildītu dzīvi. Uz dievkalpojumu aicinātāja zvanam skanot viņam raisās vārdi:

„Kāds maigums raisās dvēselē, klausoties sen pagājušu bērnu dienu balsis.“

Un atverot logu, meistars klausās šajā mūzikā, kas

„vienmuļa, kā viņas biedrs — vējš, uz kuŗa spārnēm tā atlido pie manis. Man ir it kā es dzirdētu sen pagājušo dienu atbalsi, bet reizē atbildes visiem tiem jautājumiem, kas mani nemitīgi nodarbina. Zvanu balsis ir līdzīgas mākoņu kustībai: te viņas izgaist, te atkal pieaug līdz vareņībai. Tad viņu dunona klājās pāri un liek pazust visam ielas troksnim... It kā runātu kāda visu sapratēja mātes balsis un paustu pilsētas dvēseles slepenā trīsas...*)

Viņu saistīja arī dievkalpojumu svinīgums un ārējais mirzums; viņam patika katoļu baznīcas gadu simtos izkoptie rituāli, patika dievnamu krāšņums, kas liecina arī pār lielu mākslas gaumi. Tādēļ Rodēns mīlēja šad tad iegriezties dievnamos un priecāties par lielajām mākslas vērtībām, ko tie slēpa sevī.

Sevišķi bieži viņš apmeklēja svētdienas dievkalpojumus Notre Dame katedrālē. Šī skaistā celtne — „symbole suprême de l'art et de la pensée des générations“ viņu saistīja ar savu majestātisko varenumu, kaut arī tai trūkst Reimsas katedrāles „titaniskās fantastikas“. Te viņu apņēma mūžības sapņu svētums un nopietnība, te dvēsele ļāvās apskaidrota klusuma iedarbībai. Dievnama plašajās telpās strāvoja noslēpumains, dziedinātāja spēks. Miera apdvestās ugunis altāra svecēs vai lielie lukturi zem kupola, kas

*) Šie un turpmākie citāti pa lielākai daļai ņemti no Rodēna grāmatas par Francijas katedrālēm.

„līdzinājās kvēlojošam gara ziedu vainagam, kuŗu liesmas
deg mēmā stingumā“

klusināja un apvienoja izmisušo, dienas steigā saraustīto, da-
žādos virzienos saskaldīto dvēseli. Arī dievnamu mūzika,

„celtniecības dviņu māsa, ... sirds un ... gara slepenās
dzīles atvērēja...“

liek viņam rakstīt:

Rodēns.

RADĪTĀJA ROKA.

„Mūzika, kas nupat vēl bija chaotiska, gūst veidu un kļūst
izteiksmīgāka. Neskaitāmu dvēseļu laime, kas paaudžu paaud-
zēm atradušās viņas burvības gūstā, atstaro no katedrāles
velvēm, kas jau pašas par sevi ir mūzika. Divas harmonijas
brīnišķi iekļaujas cita citā, ņem cita citu gūstā, saplūst
kopā. No ēnu tumsas izlec dzīvība un mirdzošu, skanošu spi-
rāļu veidā kāpj augšup. Es dzirdu eņģeļu balsis...“

Te sāk dūkt ērģeles... Īss mulsuma brīdis. Varenās bangas uz mirkli aprok savās dzelmēs neskaitāmas balsis. — Mōcart, šeit ir tavi iedvesmotāji! Varenā māksla, pielūgsmes cienīgā, tu manai sirdij mūžam dārga... Es mulstu, Dieva tuvuma apstarots...

Tagad katedrāle mūs pārņēmusi savās skavās un ietin savos brīnumos visus sapulcētos...

Rodēns.

KRUSTĀ SISTAIS.

Missā beigusies... Nekas vairs nepaliek pāri, kā vienīgi dārgie trauki, kurus ticība uz brīdi bija piepildījusi ar nemirstību...“

Tā atjaunojās drošme un spars, atdzima dienas kņadā novājinātā bijība pret Dievu. Te viņš izjuta pārpasaulīgas vērtības, Dieva visspēcību un cilvēka ierobežoto rīcības loku, viņa atkarību no neizsakāmā visu aptvērēja Valdnieka.

Šīs noskaņas izveda mākslinieku no iedomības un pašlepnuma maldiem.

Dievnama ietekmes dziļumu un izjūtu pats meistars raksturo šādi:

„Pārkāpjot sirmās baznīcas sliekšni man ir, it kā es būtu iegājis savā dvēselē. Durvīm veļoties, klusu paceļas mani slepenākie sapņi un nāk man pretim. Man ir, it kā es veros svētā kapa klusumā. Nevienas skaņas! Kur, pasaule, tu tagad esi? Bet gaismas svītras celtnes fōnā, liek atplaukt cerībai...

Divas varenas kolonnas, koŗa tuvumā, paceldamās no vienas bāzes, šķiet manam garam kā divi eņģeļi. Neizteicams cēlums staro no viņām. Divi varena spēka un skaidrības liecinieci, kas šeit sargā vissvētāko vietu. Celtnes monumentālai varenībai tās atņem viņas smagumu un piešķir tai neizsakāmu gaišu cēlumu. Viņās raugoties, es pats pāraugu sevi, kļūstu viņu cēluma dalībnieks. Šķistas, veldzētājas straumes plūst pār mani. Manas dvēseles jaunība atdzimst manī, es jūtu, ka otrreiz bādu kristības svētību, un es šķiros laimīgāks nekā nācu, dievišķas gloriņas un cēlu cilvēcīgu spēku caurstarots...“

Rodēna reliģiskie uzskati bija izkristalizējušies no dažādām pretrunīgām paša iejūtām, lasītā, pieredzētā un daudzās sarunās dzirdētā.

Igō un Franss ar nicinošu smīnu viņam stāstīja par Dievu — atriebēju.

Bodlērs viņam ausīs skaļi iekļiedza naidīgos vārdus:

„Jūs, Kaina bērni, pret debesīm ejiet,
Nosviežat netaisno Dievu uz zemes!“

līdzīgi kā mūsu tautietis Ziemeļnieks nesaudzīgi jautā:

„Tu, lielais Dievs, aiz zvaigžņu upēm zvīlām!
Vai tik vien laimes cilvēkam tu devis
No savas sirds, no savām rokām mīlām?!
Vai tāda vien tā līdzība no tevis?“

Lūk, kā viņš lien pret mani seju griezdamš,
Un tukšu dzīvi nēsājot kā trumu,
Drīz skumjās nīkst, drīz atkal trako ciezdams,
Un skaļiem smiekliem pārkļiedz izmisumu.

Kā vergs viņš grēko, baiļu sviedrus svīzdams,
Kā vergs tas lūdz no debess viena smaīda,
Un šaubu mocīts glēvi piedod nīzdams,
Bet mīlot nokauj, nepazīdams naida...

Tu lielais Dievs, aiz tālēm apmirdzētām!
 Vai tik vien laimes mums tu mīlot devi
 No savas sirds, no savām rokām svētām,
 Vai tāda vien mums līdzība ar tevi?!

Arī paša vērojumi apliecināja kristiānisma novirzīšanos no tiešiem uzdevumiem un Jēzus mācības pareizas izpratnes. Sākot ar Konstantīna Lielā laikiem baznīca kalpoja arī politiskiem mērķiem un Kristus vārdā mocīja neskaitāmus tūkstošus nevainīgu cilvēku. Vēlāk lielā priecās mācības gaišā doma nodota garīdznieku aizbildniecībā, stipri pārveidojās, zaudēja savu skaidro vienkāršību un cilvēcību.

Bet Rodēns bija pārāk dziļš un plašs, pārāk tālu no gara vienpusības, lai dogmu nepilnības un trūkumi, aizsegtu skatam reliģijas būtisko jēgu.

Pretējus uzskatus Igō Fransa un Badlēna domām skulptoram pauda P a s k ā l s, pie kā arī Dostojevskis „Atrada ceļa rādītāju saviem meklējumiem“ (Z. Mauriņa). Viņš nostiprināja pārliecību, ka viss sakņojas paša cilvēka iekšienē, ka cilvēkā darījumu normu noteic viņa sirdsapziņa, ka reliģiozām būt nozīmē dāvāt dzīvei garīgas vērtības, nest sevi svētuma augstumos, lai derīgi kalpotu cilvēkiem. Paskāls, kas mīlēja, aizstaigāt līdz vistālākām gara dzīves robežām, Paskāls, kam pietika drosmes raudzīties domu reibinošos dziļumos, kam netrūka apgarota spēka cīnīties, Rodēnam teica, ka cik iespējams, jāizvairās no katras šķietamības, jāmeklē aizvien visaugstākā taisnība, kas gala mērķi ietiecas aizsaulē un mirdz mūžības staros.

Neatraudamies no dzīves ikdienas, neārstādamās savas cilvēcīgās saistības, pienākumus un uzdevumus, Rodēns tomēr smēlās arī no dievības bezgalīgā spēka avotiem. Tie deva viņam milzīgu dzīves vērtības izjūtu. Pārliecinoši to apliecina Bergsons, apgalvodams, ka ar zināšanām un prāta atziņām vien neiespējami apjēgt dzīves visumu, ka visuma būtība nav izsmelama ar loģikas asprātīgajām teorijām. Apziņai līdztekus vizmo neizskaidrojamas, prātam neaptveramas „dzīves trauksmes“ (elan vital). Arī Kants parādīja, ka nemiera un meklētāja gars iet pāri prāta visspēcībai, ka tam nepieder visi dzīves novadi.

(Turpmāk beigas.)

SKOLA UN PAIDAGOĢIJA

Cand. hist. Ādolfs Klepers

Ģenerālsuperintendents Kārlis Gottlobs Zonntāgs kā izglītības darbinieks

Ievadam.

Laikmets un Zonntāgs.

Laikmetos, kad notiek visu vērtību pārvērtēšana, mēs novērojam sabiedrībā lielu šķelšanos, pie kam starp atsevišķām sabiedrības grupām un personām gandrīz zūd katra iespēja sa-
prasties, nākt kontaktā ar laikmeta uzdevumiem un prasībām, tos apgaismot un nostādīt mūžības gaismā. Tādos brīžos daudzi jo daudzi jūt, ka zeme viņiem iziet no kāju apakšas, ka viņi vairs nezina, pie kāda darba likt savas rokas, ko atstāt, ko pieņemt. Šādu cilvēku stāvoklis ir jo trāģisks, viņi jūtas no plūstošās dzīves straumes izsviesti uz kaila vientuļa krasta un ar nesaprašanas pilniem skatieniem tie raugās verdošā dzīvē, nojauzdami, ka viņi tajā vairs nevarēs ņemt dalību, ka viņu darbības laiks ir pagājis un noslēdzies, un jaunas darbības iespējamības tiem vairs nerodas.

Dzīve un vēsture, mainīdamās uz augšu, aizrauj cilvēkus sev līdzī, stāda tiem priekš acīm laikmeta mērķus un uzdevumus, atklāj laikmeta idejas un sapņus, liek nojaukt laikmeta psiholoģiju, laikmeta īpatnības un prasa no cilvēka godīgu izšķiršanos, vai nu pieņemt un atzīt laikmeta uzstādītās prasības, sakust ar laikmetu, dzīvot viņā un darboties līdzī ar visām savām spējām, visu intensīvitāti, visu savu būtņi, vai novērsties, atdalīties un nodoties rezignācijai.

Bet vai tad tiešām cilvēki tā var būt padoti laikmetam, ka tie būtu tikai akli viņa kalpi, ka viņu skati sniegtos tikai līdz laikmeta spraustam žogam? Nē! Cilvēks gan pieder savam laikmetam, bet arī mūžībai. Laikmetā darbojoties, cilvēks nes sevī mūžības ilgas un pāri par laikmeta robežu viņš skata mūžību. Labi tam cilvēkam, kas spēj raudzīties dziļajās mūžības acīs, kas prot saskaņot sava laikmeta uzdevumus ar

mūžības mērķiem. Tāds cilvēks, dzīvodams savam laikmetam, būs dzīvojis arī visiem laikiem — mūžībai, kā to saka Šillers. Viņš sajutis aizvien cietu pamatu zem kājām, jutis dzīves un darba prieku. Dzīves neveiksmes, kavēkli, pārpratumi, jā, pat lieli pārbaudījumi, bēdas un ciešanas viņu nevarēs izvirzīt no sliedēm, atņemt tam dzīves mērķi, padarīt to par resignētāju. Viņš raudzīsies uz savu personīgo dzīvi, uz savu līdzcilvēku, uz visu laikmeta dzīvi no mūžības perspektīves un savām ciešanām un maldiem atradis attaisnojumu mūžības priekšā. Trāģiskas personas laikmetu maiņās rodas tikai tādēļ, ka viņas nav sevī apvienojušas un saskaņojušas laikmetu un mūžību, nav izveidojušas sev plašu, vispusīgu pasaules uzskatu, nav spējušas nekad īsti pacelties pāri par savu ikdienas dzīvi un laiku. Viņas, šķiet, saistījušas savu sirdi un prātu par daudz pie zemes sīkām lietām un lētiem priekiem, ir sapratušas tikai savu tuvāko darbības aploku, tikai tam dzīvojušas un nekad nav stāvējušas patiesā kontaktā ar mūžības uzdevumiem.

Dzīvot laikmetam un mūžībai! Šāds lozungs ir bijis arī Vidzemes ģenerālsuperintendentam D. Dr. Kārlim Gottlobam Zonntāgam (1765.—1827.). Kā sava laikmeta bērns, Zonntāgs pieder apgaismības laikmetam, pēc savas teoloģiskās izglītības un sprediķotāja tendences viņš ir racionālists, bet mūžības mērķi un uzdevumi ir aizvien gaiši stāvējuši šī vīra acu priekšā. Cik ļoti pareizi Zonntāgs ir sapratis savu laikmetu un kā viņš mācījis tam dzīvot, neaizmirstot arī mūžības uzdevumus un aizvien meklējot pie tiem savam darbam attaisnojumu, to rāda viņa dzīve un darbi. Ir bijuši daudzi brīži, kad Zonntāgs arī ir stāvējis uz laika slieģšņa (lielā franču revolūcija, Napoleona laikmets, lielais tēvijas karš, Rīgas evakuācija, latviešu zemnieku atsvabināšana no dzimtbūšanas), kad arī no Zonntāga daudzās lietās tika prasīta galīga izšķiršanās, bet šādos brīžos Zonntāgs aizvien ir atradis pareizo ceļu un patieso vārdu, tādēļ arī ne vēsturniekam, ne morālistam nenāksies viņu tiesāt kā sava laikmeta necienīgu. Zonntāga nozīme neizzūd līdz ar viņa laikmetu, bet sniedzas tam tālu pāri, un dažs labs pasākums mūsu dzimtenē sakņojas Zonntāga darbībā. To pierāda arī tā augstā vispārējā godbijība, ko laika biedri sajuta pret

Zonntāgu, viņa vārdam Rīgā, provincē un tālu aiz mūsu robežām aizvien bija jo skaidra un spēcīga skaņa, kuŗa jo dzidri atbalsojās vēl vēlākos laikos.

I Zonntāga dzīves gājums un darbības apjoms.

Kārlis Gottlobs Zonntāgs, dzimis 22. augustā 1765. gadā Radebergā, ne tālu no Drēzdenes, lentu fabrikanta (Posamentier) un rātskunga Johanna-Gottfrīda Zonntāga un viņa sievas Kristīnes-Elīzabetes, dzim. Rumpelt dēls, kuŗiem laulībā vēl dzimuši 1 dēls un 2 meitas. Kā no ģimenes locekļu vēstulēm, kas rakstītas uz Rīgu Zonntāgam, redzams, tad Zonntāga vecāki nav bijuši sevišķi turīgi, un Zonntāgs bieži vēlāk savām māsām un radniekiem ir palīdzējis ar naudas sūtījumiem. Pirmizglītību Zonntāgam ir sniedzis tēvs īsti kristīgā garā: ik svētdienas ir ņēmis zēnu, kad tas jau bijis pieaudzis, sev līdzī uz baznīcu. Pēc tam puisēns ir apmeklējis pirmmācības skolu Radebergā, kuŗas rektoru Klemmu viņš sauc par savu patieso labāko draugu un vēlāk ar viņu sarakstās no Rīgas. (Te iepriekš gribu teikt, ka visi te sniegtie biogrāfiskie dāti un ziņas atrodas „Zonntāgiānā“ — Zonntāga archīvā — Rīgas pilsētas bibliotēkā, ar kuŗu visumā es iepazīnos; te ir plašā Zonntāga sarakstīšanās ar vecākiem, radiem, jaunības draugiem, laulātu draudzēni, vēlāk Baltijas amata brāļiem, priekšniecību u. t. t. Manuskriptos atrodas pirmie jaunības dzejoļi, literāriski mēģinājumi latīņu un vācu valodās, vai visi Zonntāga skolu un augstskolu diplomi, suminājumu lapas, poezijas albums, ļoti daudz sprediķu, dispozīciju u. t. t.).

13 gadu vecumā (1778. gadā) Zonntāgs iestājās tā sauktā „Fürstenschule“ Pfortā pie Naumburgas, kur mācījās līdz 1783. gadam, kad ieguva gatavības apliecību. Par šo un citām līdzīgām (Grimmā un Meissenē) slēgtām, stingri kristīgām un klasiskām skolām plašu raksturojumu sniedz Zonntāga draugs Dr. Augūsts Albanus, virsmācītājs pie Sv. Pēterļa baznīcas Rīgā, arī skolas direktors un cenzors, savā avīzē „Livländische Schulblätter“ (1815). Zonntāgs pats vēlāk liecina, ka viņa atmiņas par Schulfortu ir vislabākās, un 6 šeit pavadītie gadi esot laimīgākie viņa mūžā. Šeit Zonntāgs ieguva pilnīgu klasisku izglītību, norūdot savu jauno prātu loģiskos prāta slēdzie-

nos, klostera disciplīnas stingrībā un vēsturiskā domāšanā. Zonntāga manuskripti norāda, cik brīvi un meistariski viņš pārvalda latīņu valodu rakstos, tāpat arī tas bijis runā.

1784. gadā, 19 gadu vecs, Zonntāgs iestājies Leipcigas universitātes teoloģijas fakultātē, kur tolaik apgaismotības laikmeta idejas cilvēka gara brīvības atzīšanā un dievināšanā sita jo augstu domu un sajūsmas vilni. Zonntāgs ir cienīgs laika biedrs šīm strāvām, kurās peld arī viņš, iegūstot vajadzīgo spēku, veiklību un taktu it sevišķi no saviem skolotājiem — profesora Ernestī — Jaunās Derības eksēģēta, prof. Becka un par visām lietām no ģenerālsuperintendenta Dr. Rosenmüllerā, kuŗa mājā Zonntāgs kā mājskolotājs bija savs cilvēks. 1788. gadā Zonntāgs beidz Leipcigas universitāti kā Dr. phil. et mag. artium liberalium. Zonntāgam atklājās zinātniskās karjeras iespējamība dzimtenē: viņš habilitējās kā privātdocents Leipcigā, bet tai pašā laikā notiek pašai dziedzīga atteikšanās no šīm izredzēm un sekošana aicinājumam uz Rīgu, lai uzņemtos rektora pienākumus Domskolā.

Priekš 23 gadiem Herders kā jauns skolotājs bija devies starp zaļo Doma pagalma krūmāju skolas telpās, lai tur darbotos (1764.—1769.), tagad šo teku gāja Zonntāgs, Herdera uz mudināts. — Zonntāgs ar Herderu kopā bija Leipcigā apcerējuši Andreā dzejas, izdodami grāmatu „Dichtungen von J. W. Andreā zur Beherrschung unsers Zeitalters“, Leipcig 1786. Caur Herderu un profesoru Dr. Moru, kuŗam Dr. Šlegels no Rīgas pieprasīja kandidātu Domskolas rektora amatam, Zonntāgs tika uz vissiltāko ieteikts. Ka Zonntāgam ir bijis jo grūti izšķirties, pierāda tas, ka uzaicināts viņš ir jau 1788. gadā 25. janvārī, bet tikai 27. maijā viņš vēl ir pieņēmis uzaicinājumu un 17. augustā viņš iebrauc Rīgā. Pilsētas bibliotēkā glabājas vēl Zonntāga braukšanas pase, kas ar policijas un kara spēka zīmogiem rāda ceļojuma gaitu. Hollanders savā darbā „Die Literärisch-praktische Bürgerverbindung in Riga 1802—1927“ — saka, ka savu tiesu Zonntāgu arī pamudinājis viņa draugs, Leipcigas teoloģijas students Georgs Kollīns no Rīgas (vēlāk Dr. phil. un reformātu draudzes mācītājs Rīgā), slavēdams Rīgas pilsoņu tikumus, tā kā Rīga Zonntāgam šķita otrā Ženeva (Russō mitekļis).

Sākas 39 gadus ilgā svētīgā Zonntāga darbība Rīgā, kas Zonntāgu pakāpi pa pakāpei ved pienākumu un atbildības augstumos. Pēc viena gada (1789. gadā) Zonntāgs pāriet uz Rīgas ķeizarkisko licēju par rektoru un ieņem arī mācītāja-diakona vietu pie Sv. Jēkaba baznīcas (toreiz Kronskirche). Dr. Albānus raksta, ka Zonntāgs Domskolā vienā gadā panācis vairāku darbības gadu ieguvumus. Domskolā Zonntāgs nolasa skolas aktā 1788. gadā „Über die Vortheile der Deutschen schönen Literatur für die Bildung der Jugend“, kas ir uzskatāms kā Zonntāga skolas programmas raksts. Vēl citas Zonntāga programmas runas licējā: „Über die Bildung junger Leute zum mündlichen Vortrag (1789), „Über Spiel, Tanz und Theater in Beziehung auf die erwachsene Jugend“ (1790), „Ueber den Einfluss gewisser äusserer Umstände auf die Bildung der Jugend“ u. c.

Jāatzīmē tā laika vidus skolu diezgan augstais izglītības līmenis, uz ko norāda runas, ko saka absolventi atlaišanas aktā par diezgan nopietniem tematiem un pat latīņu valodā.

1789. gadā 20. novembrī Zonntāgs salaulājās ar tirgotāja Grāves meitu Gertrūdi-Hedvīgu, kuŗas brālis Dr. K. L. Grāve, Zonntāga draugs un cienītājs bija Sv. Pēterļa baznīcas virsmācītājs. Zonntāgam bērnu nebija, tādēļ viņš pieņēma audžu meitu. Viņa vistuvākie draugi bija: sākumā ģenerālsuperintendents Lencs, mūŗa beigās — Tērbatas universitātes profesors dogmātikā Sartorius. — Pēc 4 gadu ilgas paidagōga-administrātora darbības, kuŗā Zonntāgs sniedz lielu skaitu rakstu par skolas un audzināšanas lietām, 1792. gadā viņš izbeidz skolas rektora pienākumus. Jau 1791. gadā viņš ir iecelts par virsmācītāju pie Sv. Jēkaba baznīcas; 1799. gadā par asesoru pie Vidzemes virskonstistorijas, 1803. gadā 19. aprīlī par ģenerālsuperintendentu adjunktū slimā ģenerālsuperintendentu Dankvarta vietā un tā paŗa gada 13. septembrī, pēc Dankvarta nāves, 38 gadu vecumā Zonntāgs nāk Vidzemes ģenerālsuperintendentu amatā. Ātri Zonntāgs ir ieņēmis vienu pēc otra augstākos garīgos amatus, bet ņie panākumi nenāca nepelnīti. Apbrīnojama ir Zonntāga darba spēja un viņa plaŗais darbības apjoms. Ko vien viņš nav paspējis uzsākt un paveikt? Viņa kā izglītības darbinieka apjoms aptver plaŗas robeŗas. Mēs nevaram viņu raksturot tikai kā skolu darbinieku-audzinā-

tāju, vai mācītāju-sprediķotāju, bet viņš jāraksturo arī kā augsts administrātors, sabiedrisks darbinieks, žurnālists, vēsturnieks, ja — pat, varētu teikt, kā jurists, statistiķis, valodnieks... Tas, protams, šaurā rakstā nav iespējams, bet izglītības darbinieka jēdziens jau aptver visus šos un arī citus līdzīgus darbības veidus un liek arī kaut cik par tiem runāt. Kādā savā sprediķī Zonntāgs saka, ka bibelē neesot vārda „izglītība“, bet gan esot brīnišķi labi un plaši raksturots izglītības jēdziens tekstos par gaismas bērniem, kas gaismā (izglītībā) staigā un tiek pārvērsti no viena spožuma otrā (izglītības veidi). Tiešām, zīmīgi un skaisti!

Zonntāga rakstu skaits sniedzas stipri pāri simtam. Jau Recke-Napierskija—Schriftsteller und Gelehrter Lexicon, Band IV, S. 233—249 — Zonntāga darbu saraksts aptver 17 lapas pušes, un te nav pievesti visi drukātie, nerunājot par manuskriptiem, vēstulēm etc. Dr. Eduarda Vinkelmaņa — Bibliotheca Livoniae Historica sniedz ap 80 Zonntāga rakstu apzīmējumu, bet te ievēroti tikai Zonntāga laicīgie raksti un ir izslēgti vai visi sprediķu krājumi, reliģijas mācības grāmatas skolai un konfirmandiem un citas. Sadalīt visu šo lielo rakstu krājumu pēc satura un šeit pievest, lai pēc tam ar viņiem operētu, šķiet, nevajadzīgi un pat neiespējami. Vietvietām minēšu tikai ievērojamākus darbus, kuŗu apskatīšanu prasa šis mans traktāts.

Zonntāga darba lauks apņem ne tikai Rīgu un Vidzemi, bet izplatās arī ārpus viņas robežām. 1805. gadā viņš tiek aicināts uz Pēterpili, lai komisijā izstrādātu Krievijas evaņģeliski-luteriskai baznīcai liturģijas kārtību. Jēnas „Societas Latina“ ieceļ 1805. gadā Zonntāgu par goda biedri, tāpat to dara Kurzemes literātūras un mākslas biedrība, Tērbatas bībeles biedrība un citas vairākas vietējās biedrības. 1805. gadā Tērbatas universitātes teoloģijas fakultāte piešķir Zonntāgam doctor theologiae goda gradu, kas Tērbatā ir noticis ļoti reti. Zonntāgs ar sekmēm darbojas arī ārpus sava tiešā aroda: 1818. gadā viņš pieņem uzaicinājumu līdzdarboties Vidzemes provinces likumdošanas komisijā un 1822. gadā viņš piedalās Tērbatā bīskapa Cygneus vadītās apspriedēs par Krievijas protestantiskās baznīcas lietām un arī lasa lekcijas homilētikā Tērbatas teoloģijas fakultātes studentiem. Par viņa ārkārtīgām pūlēm izglītības un sabiedrības labklājības labā Zonntāgam tika

no valdības uz 12 gadiem bez rentes maksājumiem piešķirta Kolberģa muiža un 1822. gadā Zonntāgs tiek dekorēts ar Annas II klases ordeni. Jau savas darbības sākumā Zonntāgs tiek aicināts uz Pēterpili par virsmācītāju pie Sv. Pētera baznīcas, bet viņš atsakās. 1801. gadā Zonntāgs tiek aicināts un vēlāk 1803. gadā pat jau ievēlēts par Tērbatas universitātes profesoru baznīcas vēsturē un teoloģiskā literatūrā. Cik ļoti arī šis uzaicinājums Zonntāgu nepagodināja un arī neatbilda viņa zinātniskai interesei, tomēr viņš tai pašā laikā izšķirās par piedāvāto ģenerālsuperintendenta posteni, kurā tad viņš paliek 24 gadus līdz pat savai nāvei. 1804. gadā viņu aicina uz Berlīni, 1812. gadā uz Drēzdeni, 1816. uz Dancigu, arī uz Gotu un Karalaučiem augstos garīgos amatos, bet Zonntāgs paliek uzticīgs Rīgai un Vidzemei. Roku licis pie arkla, viņš vairs neskatās apkārt. Minētās daudzās vokācijas rāda, ka Zonntāga vārds arī ārzemēs bija jo lielas ievēribas cienīgs.

Laikmeta apgarots, Zonntāgs vārdos un darbos veicina visur gara gaismas un patiesības izplatīšanos: kur vien ko labu, svētīgu un derīgu viņš var darīt, kļūdām, aplamībām un netikumiem pretī stāvēt — tur viņš ir klāt. Ka Zonntāgam netrūka arī pretinieku un sevišķi muižniecības aprindās, tas jau ir lietu dabā, tāpat kā Zonntāga personībā. „Agra saule, agrs karstums ir licis man nobriest. Tādiem augļiem nav sevišķa mīļīguma un skaistuma. Ar savu dabisko un audzināšanā iegūto temperāmentu es jau agri esmu stājies nepārtrauktā sabiedriskā darbā; rūpju un briesmu pilnos uzbrukumos es esmu kļuvis tas, kam man vajadzēja kļūt. Bet kā es esmu rīkojies un runājis, tāpat es esmu domājis, aizvien godīgi un sirsnīgi attiecībā pret katru personu un lietu“ (Berkholz-Erinnerungsblatt).

Tā tas tiešām ir bijis. Un te vēl viens citāts: „Es esmu uzņēmis savu darbu gājienu jo agri, varbūt es to beigšu arī agri. Lai tā arī būtu, kad tikai es eju uz mērķi, pildot savu pienākumu. Un ja arī man būtu nospriests tas ļaunākais, redzēt sevi pamazām izdziestot, lai, — es to gribu izpirkt ar vienu pilnīgas darbības gadu. Es nodrebu, bet pieņemu šo uzaicinājumu (ģenerālsuperintendenta amatu), es ticu, ka līdzcilvēku mīlestība mani spēcinās un mierinās“ (Berkholz-Erinnerungsblatt).

Ar šo dedzīgo pienākuma apziņu Zonntāgs ir arī miris — 17. jūlijā 1827. gadā, pāra nedēļas ne visai slimojis ar kādu iekšēju slimību. Viņa sievas brālis, virsmācītājs Grāve raksta: „Vēl 16. jūlijā pulksten 6 pievakarē Zonntāgs mani lūdza — aizsūtīt viņam uz viņa vasaras mitekli kādu grāmatu, par kuras saturu viņš gribot uzrakstīt apcerējumu priekš „Rigasche Stadtblätter“. Un jau pēc 8 stundām (17. jūlijā, pulksten 2) Zonntāga sirds ir beigusi pukstēt.“ Nemierīgā, daudzkrāsainā, mūžam darbā verdošā dzīve tika izbeigta viegli, smadzeņu triekas ķerta.

II Zontāga raksturojums.

No individuālā, caur nacionālo un laikmetisko uz vispār-cilvēcisko un mūžīgo, — tas ir Zonntāga attīstības ceļš, tas viņa augstākais uzdevums, kuram viņš vēlāk var pateikties par savas darbības lieliem panākumiem svešā zemē, pa daļai starp sveštautiešiem.

Ja no vienkāršiem, darbīgiem, patiesīgiem vecākiem Zonntāgam būtu jau, tā sakot, iedzimušas šīs viņu īpašības, tad daži apstākļi vēl norāda, ka jau bērnībā jo noteikti ir izveidojušies viņa rakstura pamata vilcieni. Kāds Zonntāga raksts (Livländische Schulblätter Nr. 5 no 31. I 1814. Auch etwas von Gymnastik“) dod mums rokā atslēgu.

Zonntāga māte aizvien ļoti un pat slimīgi uztraukusies no asiem, spalgiem trokšņiem, arī Zonntāgs pats bērnībā bijis šai ziņā ļoti jūtīgs. Lai sevi paglābtu no dažādu trokšņu iespaيدا, lai paliktu nejūtīgs pret dzirdes traucējumiem, Zonntāgs liek ar nodomu krist dēļiem, skārdam u. c. un liek arī citiem zēniem savā klātbūtnē uz nejēdzīgāko trokšņot. Kaut gan no sākuma viņš cietis, bet pamazām pierod un vēlāk viņu traucē tikai sīki troksnīši, bet asi, lieli, spalgi — nepavisam. — Otrkārt, bērnībā Zonntāgs runājis tik ātri, ka bieži sajucis, sācis stostīties un pat izgrūdis nesaprotamas skaņas. 13 gadu vecumā viņam vajadzējis turēt kādu runu. Baidīdamies par iznākumu, viņš trenējies ilgi, skaļā un lēnā balsī izrunājot balsienu pēc balsiena un guvis sekmes ne tikai ar pirmo runu, bet varējis uz visu mūžu palikt par labu publisku runātāju. Un ja visi dzirdot tagad viņa runu skaidri un saprotami, tad iemesls vis neesot balss stiprums, bet trenēšanā iegūtā pareizā izruna. —

Treškārt, visā savā darbības laikā Zonntāgam vajagot runāt, rakstīt un likt drukāt galvenokārt vācu valodā. Un viņš dzirdot un lasot tikai atzinīgas atsauksmes par savu vācu valodas stilu, kaut gan visā savā mūžā nevienu stundu neesot skolā mācījies piesavināties vācu valodas stilu, bet gan ļoti daudz vingrinājies latīņu un grieķu rakstībā un rūpīgi studējis šo valodu stilu. Šeit izskaidrojums rodas no tā, ka jau no 10. dzīves gada viņa tēvs to ik svētdienas ņēmis līdz uz baznīcu un piespiedis jau baznīcā uzrakstīt noklausītā sprediķa galvenās domas un mājās tās izstrādāt un uzrakstīt par veselu sprediķi. Cik sākumā tas bijis grūti! Bet — ar laiku gājis aizvien labāki un beidzot — — — Šī ir labākā gribas skola, te ir sākumi Zonntāga nesalaužamai enerģijai, izturībai, neatlaidībai, centībai; tālāk sprediķu dispozīcijas varēja dot domu stingrību, centību, secību, loģisko plūdumu, samērību. Mēs brīnāmies par Zonntāga apstrādāto tematu dažādību un vairumu; tas top saprotams, ja ieskatāmies viņa rakstiskos uzmetumos (Rīgas pilsētas bibliotēkā), kuŗu īsie markantie vilcieni uzrāda ātrumu un drosmi, ar kādu Zonntāgs mēdza koncipēt savas domas.

Zonntāgu vecāku, māsu un radu vēstures rāda, cik patiesa un sirsnīga mīlestība ir valdījusi bērnībā ap Zonntāgu. Vecāki uz dažām Zonntāga goda dienām sūta piemiņas bildes un liek pat gadījuma dzejniekam sadzejot goda dziesmu, liek to nodrukāt līdz ar miļu veltījumu un piesūta dēlam Rīgā. No šīs mīlestības Zonntāgs smēla mīlestību uz visiem cilvēkiem, arī uz latvju zemnieku, kas staigāja vergu gaitās; doma — darboties visu mūžu citu labā, jau dara viņu laimīgu. Starp Zonntāga jaunības dzejoļiem no Leipcīgas laika ir šādas jo raksturīgas rindas: „— — — Die Unsterblichkeit ist ein grosser Gedanke, ist des Schweisses der Edlen werth.“ Vai šāda saruna tulkojumā: „Tava vēlēšanās? — Man ir tikai viena. — Kāda? — Lai Dievs manā nāves stundā man būtu žēlīgs. — Tava iemīlotā doma? — Dzīvot citiem, ne sev! — Tavas cerības un izredzes? — Mūžība!“

Šeit ir apliecināta tā doma, par kuŗu es runāju ievadā — dzīvot laikmetam un mūžībai. Šeit izskan skaidrākais ideālisms. Šī vieta no jauna pierāda Halles profesora Dr. Lūtgera atziņu, ka apgaismība un ideālisms izaug no kopējas saknes

(Lütgert — Die Religion des deutschen Idealismus und ihr Ende).

Raksturīgi, vienkārši un spēcīgi vecā Zonntāga vārdi, izvadot dēlu tālā gaitā uz Rīgu: „Es tevi dēls audzināju ne sev, bet pasaulei; ej un izpildi krietna vīra uzdevumu!“ Zonntāgs atceras šos vārdus aizvien un, veltīdams sava sprediķu krājumu — „Über Menschenleben, Christentum und Umgang“ II sējumu 1794. gadā mīlestībā un pateicībā saviem vecākiem, viņš šeit solās: „Es to gribu darīt jo centīgi, es gribu būt derīgs un ja es ko dzīvē padarišu labu, tad tas ir tavs nopelns, tēvs, jūsu alga, mīlie vecāki.“

Šeit es raksturoju Zonntāgu tikai kā cilvēku. Turpmāk attiecīgās vietās varēšu viņu raksturot kā paidagōgu, teologu, sabiedrisku darbinieku u. t. t.

Zonntāgu mums padara neaizmirstīgu ne viņa zināšanas, atziņas, priekšstati, ko viņš ieguvis studijās un laikmeta strāvās, bet viņa personības dziļie iekšējie pamati, viņa jūtīgā sirdsapziņa, viņa spēcīgās un taisnīgās gribas izpausme, godbijība pret Dieva likumiem, sirds pilnīgā nodošana dievišķai patiesībai, — tas ir, kas pievelk Zonntāgam aizvien cilvēkus un liek viņā saskatīt gan sava laika bērnu, bet kas vienīgs stāv pāri visiem sava laika biedriem, kas ir vīrs vienā lējumā. Tādēļ ne tik daudz ir no svara, ko viņš ir darijis, bet kā viņš to ir darijis, kā savu uzdevumu ir satvēris un izvedis.

Pēc mākslinieka Senfa portrejas mēs Zonntāgu vērojam kā staltu, slaidu vīru, ne masīvu; galva mazliet atliekta atpakaļ, augsta piere, dzīvas acis, biezas uzacis; viss stāvs it kā padots uz priekšu. Zonntāgs ir runājis Meisenes diālektā, kas viņa runai piedevs garīgu siltumu; tā laika modi atgādina tikai pūderētie mati; ikdienas Zonntāgs nēsājis tā saukto „Luterrock“ ar krādziņu. Spēku un plašu vērienu izdveš arī Zonntāga rokraksts, kas nav visai viegli salasāms. Kā negatīvās īpašības Zonntāga raksturā atzīmē viņa pārāko dedzību, pārsteidzību, dažreiz pat neiecietību, kas tomēr labi saskan ar viņa brāzmaino temperāmentu. Mēs varētu vēl atzīmēt vairākus vilcienus Zonntāga personībā, bet kontūras viņa garīgai personībai jau ir vilktas un no tām mēs spējam sev radīt zināmu priekšstatu par šo darbīgo, dedzīgo, krietno un mīlo cilvēku draugu.

Zonntāgs ir gājis pareizāko ceļu, kādu vien cilvēks var iet, likdamies vadīties no visiem tiem spēkiem, kas noteic cilvēka darbību, proti, no individuālā, nacionāli - laikmetiskā un vispārcilvēciskā mūžīgā. Klausoties aizvien uz to, ko teic viņa sirds, Zonntāgs ir sekojis šai individuālai balsij, ir izlietojis visus tos līdzekļus, ko viņam ir sniegusi laikmeta vācu kultūra un sabiedrība, un tad viņš ir centies sasniegt kristietības augstos un cēlos vispārcilvēciskos mērķus.

(Turpmāk vēl.)

Prof. K. Kundziņš

Pārdomas par ētisko audzināšanu sakarā ar Fr. V. Foerster'a paidagōgiskām idejām

Dzīve ir kļuvusi ļoti sarežģīta. Jau orientēties tanī brīžiem ir ļoti grūti, kur nu vēl saglabāt ik brīdi iekšējo līdzsvaru, skaidru galvu un — pār visām lietām — rakstura skaidrību un cēlumu.

Nekad vēl kamēr pastāv cilvēce, nav bijusi vērojama tik liela materiālo vērtību uzkrāšana (akumulēšana), kā modernajā saimnieciskā dzīvē. Pasakainu nozīmi ir ieguvusi nauda. Viens mazs papīra gabals dažreiz reprezentē tūkstošus un miljonus. Tāpēc arī vēl nekad cilvēku godīgumam nav bijuši jāiztur tik smagi pārbaudījumi, kā mūsu dienās. Iedomāsimies naudas čeku kāda zēna rokās, kas līdz šim pazinis tikai nabadzību, vai kādu šaubīga rakstura cilvēku lielas bankas vadībā!

Tikpat lieliem soļiem, kā materiālo vērtību koncentrācija, gājusi uz priekšu arī tehnika. Kādi sasniegumi uz sauszemes, gaisā un uz jūras! Un tomēr — pietiek ar vienu zemūdens mīnu, lai okeāna milzenis, tehnikas „pēdējais vārds“, nedaudz minūtēs nogrimtu jūras dzelmē. Tāpat, izkustinot pāris skrūves, noziedzīga roka rotaļādamās var izlecināt no sliedēm veselu ātrvilcienu ar 1000 cilvēku dzīvībām! Katrs jauns izgudrojums vai atradums var kļūt par izejas punktu nepārredzamiem jauniem labklājības ieguvumiem, bet reizē arī par iznīcības nesēju kultūras vērtībām un pašam kultūras radītājam — cilvēkam. Lai iedomājamies tos enerģijas krājumus, kas var atraisīties, pa-

nākot atomu saskaldīšanu! Viss, viss atkarājas no tā, kādi būs tie cilvēki, kuŗu rokās nāks jaunās, apžilbinošās iespējas. Viss var kļūt par līdzekli uz dzīvību — bet arī uz nāvi.

Šādi apsvērumi, kuŗus var illūstrēt ar simtiem piemēru, izvirza paidagōģijas centrā jautājumu par tikumisku, cēlu un ne-lokāmu raksturu audzināšanu.

Morālās paidagōģijas uzdevums mūsu dienās pastāv nevis morāles sprediķošanā vai docēšanā — drīzāk morāles sprediķošana būtu pilnīgi jāizskauž — bet prasmē, atvērt jaunatnei acis, lai viņa pareizi saprastu dzīves īstenību un reizē ieraudzītu pozitīvos iekšējos spēkus, kas ir vienīgie īstie palīgi dzīves sarežģījumos.

Labs piemērs ir seksuālā audzināšana. Kopš apgaismības laikiem „progresīvie“ audzinātāji sajūsminājas par seksuālo informāciju, t. i. seksuālo parādību izskaidrošanu bērniem zināmā vecumā. Nevar noliegt, ka šāda ievadišana seksuālās dzīves jautājumos, ja tā nāk istā laikā, pie tam no tuvāko, uzticību ieguvušu audzinātāju puses, bērnam daudzos gadījumos var nest svētību, bet tikai ar vienu noteikumu, ja audzinātāja darbība neaprobežojas ar kailu informāciju, bet viņš reizē prot bērna dvēselē atraisīt pietāti pret lielo dzīvības brīnumu un ilgas pēc sirdsskaidrības, kā arī stiprus, cēlus gribas impulsus.

Ir ļoti maldīgi domāt, ka zināšanas kā tādas var dot pareizo virzienu dzīvei. To nespēj teorētiskās zināšanas, to spēj vienīgi cilvēka gribas sfairā snaudošie spēki, uz ideāliem vērstā g r i b a.

Pazīstamais filozofa Bēkona izteiciens „zināšanas ir spēks“ ir jāpārveido atziņā, ka zināšanas rāda jaunas iespējas, bet pārvērst īstenībā tās spēj vienīgi uz labu vērstā g r i b a. Morālpaidagōģijas centrā jānostājas centieniem, kas vērsti tieši uz šo labo iekšējo spēku atmodināšanu (atraisīšanu), viņu vairošanu un stiprināšanu (rūdišanu, vingrināšanu).

Nepieciešamais priekšnoteikums, bez kuŗa visa audzināšana pārvēršas par dresūru vai nenozīmīgu tehnisku rotaļu, ir ticība labajam cilvēkā, kaut arī pēdējais būtu morālistiski vēl neattīstīts, vai pat izlaists ielas bērns. Uzticība, dāvāta šķietami nelabojamam mazam mežonim, garnadzim vai palaidnim, var viņā atmodināt snaudošo dvēseles cēlumu un viņu vēl pārvērst cilvēkā. Ir gadījumi, kad dāvājot šādu uzticību vāja

rakstura bērnam — protams mājas vai skolas dzīves apjomā — piem. uzticot viņam kādu uzdevumu, kas viņa paša acīs cel viņa vērtību, klases sājū bērns kļūst citiem par priekšzīmi.

Tādā ziņā var teikt, ka katras īstas morālpaidagōģijas pamatā ir kristīgās ētikas pamatatzīņa, attiecināta uz jaunības posmu, proti, ka arī samaitātais cilvēks vēl var laboties. Protams, bez lielas ticības šeit nepieciešama arī vēl liela pacietība.

Labo spēku atmodināšana, viņu atbalstīšana cīņu gadījumos un vingrināšanā ir katra īsta audzinātāja, bet sevišķi ticības mācības skolotāja izcilākais pienākums. Pēdējos divi gadusimtos, dominējot tīri intelektuālai paidagōģijas orientācijai, šis darbs salīdzinot ar prāta spēju attīstīšanu un tehnikas milzīgiem sasniegumiem palicis stipri novārtā. Cēlu raksturu veidošanas ziņā mēs neesam gājuši uz priekšu, bet atpakaļ, un nevaram uzrādīt nedz tās darbam piedotās pūles nedz tās sekmes, kā Pītagora, Lao-tses un Sokrāta laikā.

Noraidot katru „morāles sprediķošanu“, tomēr jāsaprot, ka tas nebūt nenozīmē jeb kuŗas teorētiskas pamācības atmešanu. Taisni otrādi, svarīgs skolotāja pienākums ir atvērt audzēknim acis, lai tas redzētu nepielūdzamo īstenību tādu, kāda viņa ir. Dzīve neskaitāmos piemēros rāda, ka tur, kur nav labo gribas spēku un jūtu motīvu rezerves, nepiedzīvojuši jaunekļi bez žēlastības zaudē nevienādo cīņu. Turpretim, kur labo spēku rezerves ir bijušas pietiekoši stipras, tur visgrūtākās dzīves situācijās: nabadzībā, kārdinājumos, briesmās — simti un tūkstoši cīņu izturējuši un kļuvuši par uzvarētājiem.

Rādīt dzīves piemērus, rādīt, nostādot tos audzēkņu gara acu priekšā, ir svarīgākais teorētiskais audzināšanas palīga līdzeklis. To lietojuši visi lielle paidagōģi, arī Pestalocijs, piem. savā grāmatā par Līnhardu un Ģertrūdi.

Bet arī ar piemēru rādīšanu vien nepietiek. Kad kaut kur redzam cīnāmius nevienādus fiziskus spēkus, tad klausot kādam iedzimtam instinktam, mēs jūtam iekšēju dziņu steigties palīgā vājākam.

Tas pats jādara katram audzinātājam, redzot, ka audzēknī, viņa paša iekšienē, notiek šāda nevienāda cīņa, kad rupjās, patmīlīgās, jaunās dziņas uzliesmodamas ar lielu spēku, bez žēlastības nobīda pie malas vājo, kautro sirdsapziņas balsi zēna vai

meitenes krūtīs un draud nomākt vai sagraut ar grūtībām dēstītās labās atziņas, solījumus un apņemšanos. Ja skolotājs to redz, tad ir pienācis brīdis, lai viņš attaisnotu savu augsto aicinājumu. Kā īstam „draugam un palīgam“ viņam jāsteidzas palīgā apdraudētiem labajiem spēkiem, kas pašreiz izcīna nevienādo cīņu.

Tā ētiskā audzinātāja un it sevišķi reliģijas skolotāja augstākais uzdevums kļūt, būt par vājo, nepiedzīvojušo dvēseļu sargu, par viņu stipro balstu, ceļvedi un palīgu.

Ierosmes, darboties šādā garā un virzienā, mēs bagātā mērā atrodam pazīstamā paidagōga Frīdricha Vilh. Foerster'a rakstos. Svarīgākie no tiem ir šādi:

1. *Jugendlehre*, izn. 1904. g., līdz 1922. gadam iespiesta 110.000 eksemplāros. 2. *Lebenkunde* 1904. Piemēru krājums. Izlasīti piemēri tulkoti arī latviski zem virsraksta „Kā man dzīvot“, Rīgā, 1921. 3. *Schule und Charakter*, 14. izd. 1920. 4. *Sexualethik und Sexualpaedagogik*. 29. izd. 1922. 5. *Autorität und Freiheit* 21. izd. 1922. 6. *Christus und das menschliche Leben* 1922. 7. *Religion und Charakterbildung*. 1925. Foerster's dzimis 1869. g. Vācijā, darbojies „Ētiskās kultūras biedrībā“, 1912. pāriet pie Cūriches ūniversitātes Šveicē par privātdocentu, no 1913.—1920. gadam darbojas kā filozofijas un paidagōģikas profesors Mūnchenē, sākot ar 1920. gadu atkal Šveicē. Pasaules kara laikā un jau iepriekš kritizēja Vācijas kara politiku. Savā grāmatā „Welt-politik- und Weltgewissen“ iestājās par miera idejām, sevišķi par t. s. „morālisku atbrūnošanos“.

GRĀMATU APSKATS

Dr. chem. Br. Jirgensons — **Modernās zinātnes lielle sasniegumi**, Rīgā, 1936. g., 357. lpp. Valtera un Rapas izdev.

Še nedomājam grāmatu recenzēt, bet mūsu nolūks ir aizrādīt uz pazīstamā ķīmiķa Dr. Bruno Jirgensona interesanto un vērtīgo grāmatu, kurā uzņemti, kā grāmatas apkašvirsraksts norāda, populārzinātniski raksti par jaunākiem panākumiem ķīmijā, fizikā, astronomijā, bioloģijā un teknikā.

Grāmatai ir trīs daļas. Pirmā daļa ir nodota dabas filozofijas, fizikas un astronomijas rīcībā. Še autors astoņos rakstos noskaidro modernās zinātnes pasaules uzskatu, 20. g. s. zinātnes lielās problēmas, jaunākos panākumus vielas problēmas atrisināšanā, radīšanas un iznīcības procesus universā, bezgalības un redzamo un neredzamo staru jautājumus. Šīs pirmās daļas raksti gandrīz bez izņēmuma sniedz daudz jaunu zinātnisku atziņu, kurām nedrīkst pāriet garām reliģijas filozofs un pat arī neviens, kas savus reliģiskos domājumus saista ar jaunākiem zinātnes atzinumiem. Tā, piemēram, nedrīkstētu vairs pāriet garām šādām atziņām, ka „laiks un telpa nav formas, nav skatuve, kur norisinās dabas procesi, bet gan pašu šo procesu būtība“ (12. lpp.), ka materijas un enerģijas vairs nav sapatamas tādā izpratnē, kā agrāk to saprata, un ka dabas pamatbūtībā ir kaut kas ļoti tuvs formālajam (18.). Katram taču arī jāzin, kā tagadnē atrisina vielas problēmu: no kā sastāv viela. Un autors mums šinī ziņā sniedz īsu šīs problēmas vēsturi un min arī pēdējo iespējamo atbildi, ko zinātne līdz šim ir teikusi šinī problēmā. Un mums jāatzīst, ka jāsāk domāt citādāki, kā pat vēl tikai dažus gadus atpakaļ domājām. Lasītāja uzmanību sevišķi saista raksts: „Starp divām bezgalībām“ (63. sek.), kurā autors mums parāda mikropasauli un makropasauli un apliecina, ka cilvēks atrodas starp divām bezgalībām: bezgala mazo un bezgala lielo. Reliģijas filozofiski noskaņotam cilvēkam pārdomas ierosinās arī spriedumi, kas raksturo nezinašanu par visuma turpmāko likteni (82.), vai arī doma, ka universs nav radīts dzīvībai (84.), vai arī doma, kas apšaubā determinismu (17.).

Otra daļa veltīta ķīmijai un teknikai. Še uzņemti trīspadsmit raksti par jaunākiem pētījumiem organiskajā, analītiskajā un kolloidķīmijā, par ķīmijas nozīmi kultūras attīstībā, kara teknikā un vispārējā teknikā, par seno un moderno alkīmiju. Rakstot par gluži ķīmiskām lietām, autors teicami atrod iespēju izteikt arī savus vērā ņemamos ētiskos uzskatus. Tā, piemēram 165. lpp. lasām: „Iekšējās veidošanās cīņā mums varonīgi jāturas līdz galam. Katram jātur acu priekšā lielais mērķis. To sasniegšim tikai tad, ja pirmā vietā liksim vienmēr ne materiālās, bet garīgās vērtības. Cilvēcei ir jāklūst ētiski sapratīgākai, tai jāieaudzina miesā un asinīs patiesība, ka augstākais dzīvē ir nevis tieksmju drudzis, bet dvēseles līdzsvars... Ja tāds stāvoklis būs sasniegts, tad arī tehnikas progress nekādā ziņā cilvēci neapdraudēs, bet gan būs tai vērtīgs ierocis vēl lie-

lākas pilnības iegūšanai.“ Un ja gribam dzirdēt kādu autora vērtīgu spriedumu, tad lai minam šādu par tehniku: „Technika ir tā tad viens no patiesības meklēšanas ieročiem, nepieciešams darba rīks pētniekam, kas meklē lietu īstos pamatus un būtību.“ (234.)

Trešā daļā ietilpst desmit raksti fizioloģijas un bioloģijas jautājumos. Še autors pārspriež ķīmijas nozīmi bioloģijā un medicīnā, modernās zinātnes atzinumus par uzturu, apraksta vītāmīnu un hormonu nozīmi, vērtē vītālismu un materiālismu, organisma novecošanās cēloņus. Arī šie raksti ne mazāk interesanti. Sevišķi pasvītroju rakstu par uzturu.

Visā visumā B. Jirgensons dod gaišu un saprotamu ainu par modernās zinātnes sasniegumiem. Viņš paveic mūsu skatus tagadnes fizikas un ķīmijas laboratorijās, ļauj ieskatīties bioloģiskās un fizioloģiskās norisēs. Izlasot grāmatu, iegūstam daudz, savās zināšanās paliekam lielāki un stiprāki. Un tādēļ to ikkatram ieteicam.

Šī ieteikuma noslēgumā autors neņems ļaunā arī dažus vispārējas dabas iebildumus. Autors vairākkārt atkārtojas. Bet to arī saprotam, jo grāmatā sakopoti atsevišķi raksti, kas rakstīti atsevišķiem mēnešrakstiem un tur arī pirmo reizi iespiesti. Būtu bijis labi, ja autors būtu atzīmējis arī šo rakstu pirmiespieduma vietu un laiku.

Autoram piemīt viena īpašība, kuŗu varam tam pārnest kā negatīvu, proti, viņš mīl pārspilēt. Tas ir pārspilējums, ja saka, ka modernā zinātne „var glābt cilvēci un vest to pie pilnīgākas labklājības,“ ... ka „tikai īsta zinātne mūs var vest arī pie īsta miera, īstas laimes“ (118.). Tāpat: „no zinātnes mēs gaidam jaunu, labāku laikmetu. Zinātne un māksla ir tie brīnišķīgie avoti, kur var atspirdzināties katrs, ko nospiež pēlēkā, drūmā ikdiena“ (119.). Dzīve pierāda gluži pretējo. Tādēļ domājam par šiem spriedumiem tā, ka tie ir neapdomāti, nepierādīti un tādī, kuŗus diktējusi jaunības jūsma, bet ne zinātnieka nosvērtība. Dažviet šādi apgalvojumi pāriet lielībā (piem. 108. lpp. par astronomisko un meteoroloģisko noteiktību). Daži autora apgalvojumi ir apšaubāmi, kā, piem., par zinātni, kuŗa dodot varu pār dabu (178.). Dažviet izkrit no zinātniskā stila, piem. par smieklīgumu (227.). Atrodam arī nepareizus problēmas nostādījumus, piem. par tehnikas ļaunumu (227.). Dažiem apgalvojumiem nepārliciecināms attaisnojums, piem. par spridzināmām vielām (218.).

Par cik pareizi attēloti modernie zinātnes sasniegumi, to atstājam speciālistu spriešanai.

Dr. A. Freijs.

Tomāss Karlails — **Par varoņiem, varoņu godināšanu un varoņīgumu vēsturē.** No angļu valodas tulkojusi Zenta Mauriņa. Saīsināts izdevums. Rīgā, 1936. g. 166. lpp.

Šī Karlaila grāmata angļu valodā iznāca 1841. gadā un tanī viņš bija sakopojis vairākas publiskas lekcijas par izcilākiem varoņiem vēsturē. Tagad pēc apt. 100 gadiem mūsu priekšā nostājas arī tulkojums latviešu valodā, kaut gan saīsinātā veidā. Grāmatā ietilpināti seši priekšlasījumi par varoni kā dievību (Odīnu), kā pravieti (Muhameds), kā dzejnieku

(Dante, Šekspīrs), kā priesteri (Luters, Nokss), kā rakstnieku (Rusó, Börnss) un kā ķēniņu (Kromvels, Napoleons).

„Mēs nevaram aplūkot lielu vīru — un kaut arī mēs to darītu tikai pavisā — nekā no viņa neiegūdami. Viņš ir gaismas mūžīgais avots, un ir labi un auglīgi būt viņa tuvumā“, saka Karlails (6. lpp.). Nevaram noliegt šī sprieduma patiesību un tādēļ jau vien šī grāmata, tāpat kā citas grāmatas par lielām personībām, attaisno savu iznākšanu, un prasa savu ieteikumu vismaz ar aizrādījumu par šādas grāmatas parādīšanos grāmatas tirgū.

Karlails bija reliģiozi noskaņots filozofs, kas gan atradās opozīcijā pret baznīcas sastīgumu, bet sludināja dzīvas reliģijas garu, un kas savā universā lūkojumā saredzēja dievišķīgās varas un izpaušmi. Un tā arī savā grāmatā par varoņiem, viņš reliģiju uzlūko par vissvarīgāko, kas izšķir pat cilvēku. „Tā tad runājot par vīru vai tautu, mēs vispirms jautājam: kāda bija viņu reliģija?“ (7. lpp.). Tāda ir Karlaila pieeja saviem varoņiem un varonīgumam vēsturē. Un tā ir nozīmīga un vērtīga pieeja, kuŗas lietderība pieaug vēl ar to, ka Karlails reliģiju saprot nevis kā ticības apliecību baznīcai, nevis kā dogmas, un nevis kā atzīšanos un apgalvojumus, kas izverd no cilvēka ārienes, bet gan savā izpratnē tuvojas Šleiermachera reliģijas būtības izpratnei par reliģiju kā cilvēka sirds pārdzīvojumu attiecībās ar noslēpumaino visumu (7 lpp.).

Grāmata vēl tagadnē lasāma ar spraigu interesi. Še atrodam daudzus spriedumus, kuŗus vērts pārdomāt, kā piem. „kristianisms ir varoņu godināšanas augstākais paraugs...“, vai „pasaules vēsture ir lielo vīru dzīves štāsts“ (11. lpp.), vai „klusums, lielā klusuma valsts — tā ir augstāka par zvaigznēm, dziļāka par nāves karaļvalsti!“ (151. lpp.) un c. Teologu aprindas ar sevišķu interesi izlasīs gabalus par Muhamedu un Luteru.

Ir arī dažādi iebildumi, bet tos še neatzīmēsim, jo tie pieder Karlaila laikmetam un katrs lasītājs tos atzīs pats jau par nodotiem aizmirstībā.

A. F.

Dr. phil. J. A. Jansons — „Senču tikums — mūsu tagadnes un nākotnes pamats“, Rīgā, 1936. g. 24. lpp.

Šī mazā grāmatiņa ir atsevišķs novilkums no skautu izdevuma „Garezera raksti“ un autors to nosaucis par palīgīdzekli folkloras un literatūras mācīšanai skolās. Vēl citiem vārdiem sakot: „Šis raksts ir mazs populārs mēģinājums pieiet latviešu kultūrai no tās latvisko īpatnību puses“ (23. lpp.). Autors tautas dziesmās meklē tās latviskās normas, uz kuŗu pamata mums tagad būtu jāceļ mūsu latviskā dzīve.

Par latviešu formāliem tikumības priekšnoteikumiem autors atzīst gudrību un paklausību. Bet latviskās tikumības padomu un gudrību viņš saņem kopā četrās vispārējās tikumības normās: esi priedīgs, esi panešīgs, izturīgs un, ja vajadzīgs, padevīgs, esi līdzcietīgs pret to, kas cieš, esi ražens, čakls, tikls (9. lpp.). Šīs normas grāmatiņā ir tuvāk aplūkotas un ar daiņu piemēriem pamatotas.

Šī grāmatīņa ir tikai pagaidu darbs, kam sekos plašāki pētījumi par seno latviešu gara dzīves jautājumiem. Tādēļ še izteiktās domas vēl nenovērtēsim. Atzīmēsim tikai to, ka autors ir sapratis daļu ētiku un mums patiesi spējis spilgtā raksturojumā parādīt svarīgākas latviešu tikumības normas, labi ilustrējot tās arī ar piemēriem no literatūras, izņemot tikai dažas vietas, kā 10. lpp. piemērus no Allunāna un Brigaderes rakstiem, kas nepārlicina. Slavējams ir mūsu filozofijas doktora virziens, ko izteic sekošie teikumi: „Ausekļa vārdi: „Lai atdzīvo sentēvu tikums!“ — nav zaudējuši savu nozīmi. Bet kādās attiecībās mums jānostājas pret senatni? Atpakaļ, kā tautiskā romantika to domāja? Nē! Atpakaļ tur, kurp mūs sauc dievturi? Nē! Uz priekšu! Uz vēl nebijušu Latviju, kam jānāk, kas augs uz senču tikumības pamatiem. Latvijas nākotne nav šķīrāma no senču tikuma“ (22. lpp.). Labi teikts; tomēr pāri paliek problēma par latviešu senču tikumības un kristīgās tikumības saskapošanu. Labprāt dzirdētum, kā autors to izdara, jo viņu pazīstam arī kā kristīgo pamatpatiesību un arī tikumu piekritēju.

Dr. A. Freijs.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses

15. g a d a g ā j u m s.

Pagājušā gadā 15 gadu pastāvēšanas posmu noslēdza redzamākais franču zinātniskais teoloģijas mēnešraksts — Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses, ko izdod Strasburgas universitātes protestantiskās teoloģijas fakultāte. Mēnešraksts dod pārskatāmu ainu par franču teoloģijas pašreizējo līmeni un izvirzītām problēmām, jo Apskata līdzstrādniekos ietelp visi redzamākie Parīzes un Strasburgas protestantiskās teoloģijas fakultāšu mācības spēki.

Latviešu teologu saimes uzmanība allaž bijusi pievērsta Vācijai un franču teoloģija plašāku atbalsi mūsu zemē nav atradusi. Šādu apstākļi gan noteic vācu teologu izcilā vieta zinātnes laukā, bet galvenām kārtām mūsu baznīcas veidošanas posma vadītāju tautība un orientācija. Sava loma vēl arī aizspriedumam, ka tik stingri katoliskā zemē kā Francijā, luterāņu teologam atziņas nav meklējamas. Pirmo reizi latviešu lasītājs ar franču teologa darbu iepazīstas vienīgi 1907. gadā, kad ar diezgan lielu nokavēšanos Plūdoņa tulkojumā parādās daudz pārrunātā Ernesta Renāna Jēzus dzīve (1863). Atskaitot pāris no franču valodas tulkotas maz nozīmīgas brošūras „bībeles izskaidrojumu un kritikas“ rāmjos, tas arī viss. Vienīgi pašā pēdējā laikā mūsu teologu uzmanību saista franču jaunderībnieka Morisa Gogeļa Jēzus dzīve (Maurice Goguel, La vie de Jésus, Paris, 1932; vācu tulk.: Das Leben Jesu, 1934), kas mums sevišķi simpatiska tāpēc, ka viņas izmantotos avotos pirmo reizi ietelp arī latviešu zinātnieka darbs.

Gogeļa Jēzus dzīve un citi viņa pētījumi pirmkristīgā reliģijas vēsturē, vecderībnieku Ad. Lō (Lods) un A. Kōsa (Causse) darbi Isrāēļa reliģijas vēsturē un zinātniskās pētīšanas aktivitāte, ko atspoguļo Strasburgas teoloģijas fakultātes publicētā Reliģijas vēstures un filozofijas apskata

burtnīcas 15 gada gājumos, apliecina, ka franču teologu sasniegumi pelnījuši daudz lielāku ievēribu.

Šeit īsi atreferēsim Apskata pagājušā — jubilejas gada gājuma sešu burtnīcu saturu, apstājoties vienīgi pie pašiem nozīmīgākiem rakstiem. 1./2. numuru ievada Neišatelas (Šveicē), prof. Pola Imbēra (Humbert) pētījums par Gen. 1, un 104. psalma sakaru ar isrāēliešu jaungada liturģiju. Autors šeit konstatē, ka līdz šim eksēģēti nepareizi uzlūkojuši Gen. 1. par tīri literāru un didaktisku vielu un tikai pēdējā laikā Gunkels izteicis domu, ka atsevišķas Gen. leģendas pirmatnēji ir kultiskas, un Sellīns — ka Pentateucha avotiem bijis arī liturģisks raksturs. Autors norāda, ka asīriešu un babiloniešu radīšanas stāstus atkārtoja jauno gadu ievadot un tie veidojuši kultiskās kosmogoniskās drāmas kodolu. Tā kā Gen. 1. atbilst babiloniešu mītiem, tad pēc viņa domām dabīgi, ka sekojot kaimiņtautu priekšzīmei, arī Gen. 1. ierādīta vieta isrāēliešu jaungada liturģijā. To apstiprinot arī tas apstāklis, ka kanāaniešu un vispār Oriēta ietekmes Isrāēlī bijušas galvenokārt kultiska rakstura. Pieejot Gen. 1. vielai būtiski, Imbērs aizrāda, ka tā lielā mērā atšķiras piem. no iōniešu filozofu pieejas pasaules pirmsākumiem, un savā didaktiskā un sistēmiskā nokrāsā tai pieder sakrāla loma. Tā kā gada sākums ir zināmā mērā visu lietu sākuma atspoguļojums, tad piemērotākā vieta Gen. 1. recitēšanai bijusi jaungada liturģijā. Par to vēl liecinot Gen. 1. schēmatiskā uzbūve, kas itkā radīta atceres atvieglošanai.

Par Gen. 1. sakaru ar 104. psalmu arī pirmais aizrādījis Gunkels. Pēc Imbēra domām sakaru apliecina: 1) radīšanas kārtība, 2) korrespondējošie sakrālā stāstījuma atkārtojumi un 3) galveno ideju paralēles. Par 104. psalma piederību jaungada liturģijai liecinot paralēles babiloniešu jaungada psalmos, kas veltīti radītājam dievam Mardukam. Ps 103,12—22 pievienojot 104. psalma sākumam, iegūstam īstu liturģiska psalma ievadu. Gala slēdzienā Imbērs atzīst, ka viņa teze uzrāda divus jaunus isrāēliešu jaungada liturģijas elementus, kur Gen. 1,1—2,4a atbilst lekcijai, bet 104. psalms ceremonijas sastāvdaļai.

Tālāk Francijas institūta loceklis sērs Džēmss Fracers (Frazer) rakstā — Bībeles antropoloģijas studijas — publicē ievadu un atsevišķus fragmentus no savas grāmatas par Vecās Derības folkloru. Fracers šeit atsevišķos fragmentos rāda, cik lielā mērā senā Isrāēļa ticējumus un parašas ietekmējuši ne tikai kaimiņi, bet arī barbariskās un relatīvi prīmitīvās tautas. Kā sevišķi spilgtu paraugu autors min Jēkaba laulības, kuņas iezīmē trīs raksturīgi prīmitīvo sabiedrisko normu momenti: 1) laulība ar mātes brāļa meitu, kas tiek uzskatīta par labāko, kāda cilvēkam iespējama, un ko prasa sabiedrības doma; 2) sororāts, resp. paradums pēc sievas nāves apprecēt viņas māsu; 3) atlīdzība sievas tēvam par sievu, ko Jēkabs nokārtojis strādādams Lābānam.

Tālāk Fracers atsevišķiem VD brīnišķīgajiem notikumiem sniedz vēsturiskas paralēles pēc seno vēsturnieku liecībām. Tā Isrāēļa gājienam pāri Sarkanai jūrai atbilst Aleksandra Lielā un viņa armijas pārgājiens Pamfīlijas jūrai, par ko vēsta Jozēfs, un romiešu trupu pārgājenam pār

jūru 2. Pūniešu karā Skīpiona Vecākā vadībā. Līdzīgus stāstus tradīciju veidā autors atradis vēl Āfrikā — Tanganikā un Francijas Kongō. Autora savāktie materiāli par vēl daudzu citu VD brīnumu paralēlēm sniedz interesantus un vērtīgus materiālus VD izpratnei.

Par prieka ideju Kalvīna uzskatos raksta Filadelfijas universitātes prof. L. Venceliuss. Oponējot parastajam uzskatam, ka Kalvīns savos domājumos ir drūms un dziļi pesimistiski noskaņots, autors šeit bagātīgi izmantojot lielā reformatora rakstus, sīki iztirzā Kalvīna uzskatus par prieku un viņa būtību. Pēc Kalvīna prieks savā būtībā ir paļaušanās, uzticēšanās (confidence), ko izjūtam tad, kad esam kāda objekta priekšā. Novēršoties no prieka subjekta aplūkošanas, Kalvīns izšķir 2 prieka veidus, kur 1) objekts ir Dievs, un 2) objekts ir pasaule. Tālāk autors Kalvīna prieka ideju aplūko sakarā ar radišanu, grēku, pestīšanu, svētošanu un raksturo kristīgā prieka dabu un kristieša prieka pilnos uzdevumus. Noslēgumā autors atzīst, ka tieši pārsteidzoša ir prieka idejas permanence visā Kalvīna darbā, kur šis teocentriskai teoloģijai uzticīgais reformators prieku skata mūžīgās reālītātes — Dieva gaismā.

Grāmatu apskats, ko pārzina un katrā burtnīcā vairākām recenzijām kuplina M. Gogels, sniedz kritiku par jaunāko franču, vācu un angļu teoloģisko literatūru. Starp citu šeit iespīestas Parīzes teoloģijas fakultātes profesora Raula Patrī (Patry) pēdējās*) recenzijas, no kurām viena par Zeitschr. f. Theol. u. Kirche 1934. gada 2. numuru, kas satur 4 rakstus par Deutsche Glaubensbewegung. Recenzents diemžēl plašāku kritiku par šiem vācīcības programmātiskiem rakstiem nedod, un piezīmē tikai, ka pazīstamā Jēnas baznīcvesturnieka Heisi (Heussi) doma — ka panteisms atbilst indoģermāniešu rāsei un teisms sēmitu rāsei — vēsturiski tik nepareiza, ka nav nemaz jāatspēko, un Leipčigas prof. Eizenhūta teorija — ka katolicisma kļūda ir viņa universālisms, protestantisma kļūda viņa liberālisms, un ka nacionālā baznīca nav ne katoliska, ne protestantiska, bet evaņģēliska un simbōliskā nozīmē sakramentāla — tik fantastiska, ka nav nemaz jākritizē.

Apskata 3. burtnīcā kā nozīmīgākais jāmin Strasburgas jauderībnieka G. Baldenspergera raksts par Jēzus vēsturiskuma problēmu sakarā ar evaņģēlija vēstījumu par viņa ciešanām un augšāmcelsanos. Šis raksts, kurā autors vēršas pret mītoloģiskā virziena aizstāvjiem Jēzus dzīves pētniecībā, uzskatāms par pielikumu viņa nupat publicētajai grāmatai Tukšais kaps (Le tombeau vide, l'histoire et la légende, 1935). Baldenspergers savu skatu pievērš evaņģēlijos minēto sieviešu lomai Jēzus ciešanu gaitā un īpaši tukšā kapa atklāšanā. Autors saskata evaņģēlijos elementus, kas ir pretstatā baznīcas doktrinām. Viņš domā, ka evaņģēlijos ir ne tikai neutrālas vietas, bet arī tādas, kas aplicina jaunās draudzes locekļu nepilnības, vājumu un inteliģences trūkumu. Evaņģēliju autori neatturas tēlot faktus, kas nelabvēlīgi kristietības ideālam un viņa ekstensijai. Ja evaņģēliju autori būtu atļāvušies notikumus tēlot tendenciozi, ja evaņģēliju pamatos būtu vienīgi mītoloģiska viela, tad tiem cits raksturs, nevainojams

*) Viņa nekrologu sk. Ceļš, 1935., 219. lpp.

vienībā, ar varoņiem, kam nav tik tīri cilvēcīgu īpašību. Pēc Baldenspergera domām, notikums ar sv. sievām ir vissvarīgākais fragments, ar ko pārbaudīt tradīcijas šķietami mītisko izcelsmi. Noskaidrojot, kāda nozīme piešķirama sievu līdzdalībai Jēzus ciešanās (sinoptiķu attēlojumā), autors izceļ šādus punktus: 1) pārsteidzoši, ka Jēzus nāvē klāt ir sievas, bet ne viņa mācekļi; 2) jau apustuļu laikmetā 12 apustuļi dēvēti par svētiem. Tādi tie ir arī deuteropaulīniskā literatūrā (Efes. 3,5), tāpat tas bija evaņģēliju sacerēšanas laikā. Kā izskaidrot mācekļu pasivītāti Jēzus ciešanās, sevišķi salīdzinot Jēzus likteni ar Jāņa Kristītāja likteni pēc Mk. 6,29? 3) Mācekļu pasivītātes attaisnošanai atrodam norādījumu, ka Jēzus noteicis vietu, kur mācekļiem tajā laikā uzturēties; 4) apustuļu nav arī pie kapa; ziņu par tukšo kapu viņiem aiznes sievas. Evaņģēlisti šo kailo faktu tomēr mīkstina — Mk: sievas klusē, Mt: kapu neapmeklē, Lk: ziņa tik neticama, ka nerod atbalsi klausītājos. 5) Vecāko evģ. vēstījums, protams, visus neapmierināja. Tāpēc 4. evaņģēlijs sievu lomu pazemina, bet apustuļu — paaugstina: a) sievas nav klāt Jēzus nāves brīdī, viņas nerēdz arī kapa vietu. Ja minēta Marija Madala, tad sekundāri: aiz Jēzus mātes un mīlotā mācekļa. Mācekļu prombūtni šeit atvieto sv. ģimene, b) sievas nesvaida Jēzus miesas, c) visspilgtāk pie vaļējā kapa; apustuļu „godu“ te glābj 2 viņa mācekļi. Vienīgās sievietes loma stipri reducēta, viņa nav vairs augšāmcelšanās notikuma vēstītāja. Ja jau sinoptiķi bija ceļā uz baznīcai vēlamu kompromisu, tad 4. evaņģēlijs iet vēl tālāk. Tādā kārtā — saka autors — visu četru evaņģēliju tradīcijas modifikācijas ir kā barometrs ekleziastiskā ideāla un sevišķi baznīcas hierarchiskās kārtības attīstībai. Autors šinī sakarībā domā, ka kristietības katoliskā tendence evaņģēliju sacerēšanas laikā bija lielāka nekā to parasti iedomājas (Acta 1,13, Mt. 16). Succesio apostolorum meklējot, evaņģēliju redaktori bija spiesti uzmet plīvuri mācekļu nepastāvīgumam un vājumam. Te paceļas jautājums: kāpēc šie kristietības pirmie rakstnieki apstājušies pusceļā? Kāpēc sinoptiķi apēno mācekļu uzticību un 4. evaņģēlijs pilnīgi pie malas nenobīda sievas? Tā bija vēsture, un šī vēsture bija varenāka par baznīcas vadītāju politiku — atbild autors.

Pieskaroties Jēzus augšāmcelšanās notikumam, Baldenspergers to vispirms stingri norobežo no tāda veida tradīcijām, kā piem. Hēnocha un Elijas debesbraukšanas. Pirmkristīgajiem Jēzus augšāmcelšanās nebija pāreja, gājiens no nāves uz debesīm, bet šīs zemes karjeras kulminācijas punkts. Cilvēka dēla augšāmcelšanās — evaņģēlija lielā jaunā patiesība, nevis mītoloģisks motīvs vai sena eschatoloģiska doktrīna. Jēzus ciešanu stāstam nav tā raksturīgā skaļuma, efekta un teātrālības, kas iezīmē mītoloģiskos stāstus (vai piem. Apk. 11). Evaņģēliju drāma nogremdēta naktī, skatītāju masas nav, augšāmcelšanās rītā pat nevienas dzīvas dvēseles. Ja mīts ir izrāde, tad evaņģēlijs — mistērija. Lēna dievišķīgā varoņa nāve pie krusta nekādi neieklaujas mītoloģiskā programmā.

R. Sk r ā b ā n s.

(Turpmāk beigas.)

C H R O N I K A

Latvija

Mācītājs Dr. theol. h. c.

Kārlis Beldavs †.

14. X 1868. — 1. II 1936.

Šī gada 1. februāra vakarā pēc grūtas slimības miris mācītājs un garīgu rakstu autors Dr. K. Beldavs. Nelaikis dzimis 1868. gada 14. oktobrī Rozulas pagastā. Apmeklējis Limbažu apriņķa skolu, 1888. g. beidza Rīgas guberņas ģimnaziju un 1888.—92. g. Tērbatā studēja teoloģiju. Mācītāja amatā Beldavs stājās Apukalnā (1895.—97.), kur arī ordinēts. 1897.—1902. g. Beldavs darbojās kā Valmieras apr. vikārs, 1902.—07. kā adjuņkts pie Miķeļa baznīcas Pēterpilī, 1907.—1015., kā Lielauces mācītājs, 1915.—17. kā bēgļu mācītājs Maskavā un no 1917. gada kā mācītājs Valmierā. Atgriezies dzimtenē, Beldavs uzsāka arī paidagoga darbu — kā skolotājs vairākās ģimnazijās un mācības spēks teoloģijas institūtā Rīgā.

Beldavs bija plaši pazīstams kā garīgu rakstu autors. Tie iespiesti Svētdienas Rītā, Evāņģelija Gaismā un citos periodiskos izdevumos. Atsevišķās grāmatās iznākuši: Dziedāit tam Kungam jaunu dziesmu, Kāda nozīme vēl Vecajai Derībai priekš jauna laiku cilvēka, Gaišas dvēseles, Es nekaunos, Cilvēka augstākā priekšrocība, Kur izeja?, Mūsu bērni, Bēgļu mācītāja piedzīvojumi, Dvēseles dzimtene (kopā ar māc. J. Ermani), Dodies uz augšu! u. c. Kā komisijas loceklis Beldavs darbojās 1922. gadā ev.-lut. draudžu Dziesmu grāmatas sagatavošanā. 1934. gadā Beldavs bija izglītības ministrs.

Nelaika mācītāja, sabiedriska darbinieka un garīgās rakstniecības kopēja nopelnus atzīmējot, Latvijas universitāte viņu promovēja par teoloģijas goda doktoru.

Māc. Dr. K. Beldava mirstīgās atliekas izvadīja 5. febr. no Gertrūdes baznīcas uz Stendes pag. Beķu mājām, kur vietējos kapos 7. febr. atdeva zemes klēpim.

Stud. theol. Jānis Kalniņš †.

3. VIII 1904. — 16. I 1936.

Jaunā gada sākumā darbus atjaunojot, teoloģijas fakultāte saņēma sēru vēsti — 16. janvāra naktī 2. pils. slimnīcā no aklās zarnas operācijas komplikācijām miris teoloģijas students Jānis Kalniņš.

Nelaikis dzimis 1904. gada 3. augustā, Rankā, kā saimnieka dēls. 1927. g. absolvējis L. J. S. vakara ģimnaziju, viņš tā paša gada rudenī iestājās L. ū. teoloģijas fakultātē. Uzņemtais ceļš tomēr Kalniņam bija saistīts ar grūtībām, jo pēc tēva nāves jaunajam teologam bija jācinās arī par dienišķās maizes rīcieni. Izpildot pienākumu pret valsti, Kalniņš aiziet kara dienestā, kur paliek virsdiensā kā instruktors. Sprausto mērķi Kalniņš tomēr nepamet un studijas atjauno.

Pēdējā laikā, blakus darbam universitātē, nelaikis strādāja kā dzelzceļa policijas Rīgas rajona uzraugs, ar savu neatlaidību prasdams arī studijas sekmīgi uz priekšu virzīt. Jānis Kalniņš bija iecienīts gan studentu, gan policijas darbinieku vidū. To

apliecināja arī viņa pēdējā gaita uz Meža kapiem 21. janvārī, kur teoloģijas fakultātes studenti un Fraternitas Academica's saime kuplā skaitā pavadīja mīlu kommitoni, bet policijas darbinieki — iecienītu darba biedri.

Jauni teoloģijas kandidāti.

Š. g. 10. janvārī Teoloģijas fakultātes pilnu kursu beidza un izturēja akadēmiskos gala pārbaudījumus, iegūstot cand. theol. gradu sekojoši studenti un studentes:

- 1) **Biteniece**, Lilija, zinātniskais darbs: „Reliģiozā dvēsele un viņas kopšana“.
- 2) **Blodnieks**, Mārtiņš, zinātniskais darbs: „Daba un reliģija Kārļa Gotloba Zontāga svētrunās“.
- 3) **Kacenberg**s, Egons, zinātniskais darbs: „Vai Jaunajā Derībā mocekļu ciešanām un nāvei piešķirta soterioloģiska nozīme“.
- 4) **Kristbergs**, Žanis, zinātniskais darbs: „Senās baznīcas katehumenāts“.
- 5) **Misiņš**, Velta, zinātniskais darbs: „Baltijas brāļu draudzes vadoņu baznīcpolitiskie nodomi un rīcība, cik tālu tie izpaužas viņu konferenču protokolos“.
- 6) **Vēdzelis**, Teodors, zinātniskais darbs: „Jēzus Kristus Kārļa Gotloba Zontāga svētrunās“.

Ordinācija.

Svētdien, 2. februārī Saldus baznīcā archibīskaps T. Grūnbergs mācītāja amatā iesvētīja cand. theol. Egonu Kacenbergu. Ordinācijas dievkalpojumā piedalījās Kuldīgas iecirkņa prāvests Freibergs un draudzes mācītājs Vanags. Sprediķi teica jaunais mācītājs E. Kacenberg.

Usmas baznīca Brīvdabas mūzejā.

Pagājušā gada augustā Pieminekļu valde ar sabiedrības atbalstu sāka nojaukt un pārvest uz Rīgas Brīvdabas mūzeju 1705. gadā celto Usmas baznīcu — vienu no mūsu senās celtniecības vērtīgākajiem pieminekļiem. Blakus tīri arhitektoniskai un mākslinieciskai nozīmībai šī mūsu senču roku veidotā celtne izdveš dārgas — un šajās sienās vēl dzīvas — pagātnes elpu. Šī cirvi un kalnu darinātā svētnīca auž tiltu, kas viņas apmeklētāju neatvairāmi pārceļ klusā seno dienu apcerē. Iegūstot Usmas baznīcu sev, mūsu metropole ir iemantojusi daudz. Šis ārēji tik pelēkais dievnamš savā klēpī glabā bagātības, kas vienmēr saistīs gan pētniekus, gan senās baznīcas īpatnējās burvības cienītājus. Baznīcas nozīmi vēl plašumā vērtīs nākotnē paredzētie dievkalpojumi.

Baznīcas uzstādīšanas darbiem noslēdzoties, pag. gada 13. decembrī notika viņas svinīga iesvētīšana. Notikuma nozīmību apliecinot, iesvētīšanā piedalījās valsts prezidents A. Kviesis, ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, ministru kabineta locekļi, augstākā armijas vadība un valsts un pašvaldības darbinieki. Baznīcas iesvētīšanas ceremoniju izdarīja archibīskaps prof. Dr. T. Grūnbergs, asistējot prof. Dr. V. Maldonim un prof. Dr. K. Kundziņam. Ceremonija noritēja atdarinot seno dievkalpojumu kārtību, kādu pieredzējušas sirmās baznīcas sienas divus gadu simtus atpakaļ. Baznīcu iesvētot archibīskaps starp citu teica: „Valsts un tautas dzīvē ir brīži, kas paliek dziļi atmiņā. Tāda diena ir arī šī, kad esam sapulcējušies mūsu senču baznīcā, kas runā nopietnu un svētu valodu. Šinī dievnamā senatnē daudzas sir-

dis atradušas mieru un mantojušas spēku. Tagad tas liecina, ka Dievs pasargājis mūsu tautu, modinājis tās apziņu un devis tai patstāvību. Šodien šeit apvienojušās pagātne, tagadne un nākotne."

Ipatnējo dievkalpojumu senatnīgajā un siltajā plandošo sveču gaismā kuplināja ar priekšnesumiem vairāki mākslinieki un universitātes koris.

Ērģeļu Usmas baznīcai nav, un iesvētīšanas dievkalpojumā tās atvietoja harmonijs. Lai nākamie dievkalpojumi vēsturiskajā dievnamā būtu pilnskanīgi, tika ierosināta ziedojumu vākšana ērģeļu iegādāšanai. Ierosi-

nājums sabiedrībā radis plašu atsaucību, un š. g. 26. janvārī Pieminekļu valde varēja jau izteikt pateicību par 1172,85 saziēdotiem latiem.

Usmas baznīcas māksliniecisko novērtējumu sniegsim kādā no nākamām burtnīcām. S.

Jaunākā konfesiju statistika Latvijā.

Nupat sakopoti dati par konfesiju statistiku pēc 1935. g. tautas skaitīšanas materiāliem. Kad būs pieejami konfesiju statistikas dati arī par apgabaliem un tautībām, sniegsim plašāku apskatu par konfesiju problēmām Latvijā.

	Vīrieši	Sievietes	Kopā
Ev.-luterticīgie	496.809	578.832	1.075.641
Pārējie protestanti:			
baptisti	4.958	8.410	13.368
reformētie	428	467	895
anglikāņi	112	99	211
adventisti	1.111	1.993	3.104
bīskapu metodisti	160	293	453
citi	474	641	1.115
Kopā pārējie protestanti	7.243	11.903	19.146
Romas katoļi	227.107	249.856	476.963
Pareizticīgie	82.945	91.444	174.389
Vecticībnieki	51.927	55.268	107.195
Pārējie kristīgie	55	81	136
Mozus ticīgie	43.902	49.504	93.406
Pārējie nekristīgie:			
budisti un lamī	29	6	35
muhamedāņi	40	26	66
citi	19	16	35
Kopā pārējie nekristīgie	88	48	136
Ateisti	930	550	1.480
Nezināmi	1.045	965	2.010
Pavisam kopā	912.051	1.038.451	1.950.502

Liturģijas un aģendas komisija.

Savā pagājušā gada 6. decembra sēdē Baznīcas virsvalde nodibināja Liturģijas un aģendas komisiju, kuŗas uzdevumā ietelp baznīcas dievkalpojumu kārtošanas lietas. Par komisijas priekšsēdētāju iecēla doc. E. Rumbu, bet par locekļiem — prof. L. Adamoviču, ģimn. dir. A. Voitku, doc. Alb. Freiju un māc. O. Sakārnī.

Ev.-lut. Baznīcas grāmatnīca.

Šī gada 15. janvārī sāka darboties Baznīcas grāmatnīca, ko noorganizējusi un izveidojusi Baznīcas virsvaldes Izdevniecības un redakcijas komisija. Plašās Baznīcas virsvaldes grāmatu un laikrakstu izdev-

niecības koncentrēšana vienā uzņēmumā, kas ērti pieejams pircējiem un pasūtītājiem, bija jau sen izjūsta vajadzība. Tagad tā apmierināta pilnā mērā. Baznīcas grāmatnīcā pircējs var atrast un pasūtīt visus Baznīcas virsvaldes izdevumus un garīgo un teoloģisko literātūru latviešu valodā. Tāpat grāmatnīcas krājumā ir citu izdevniecību grāmatas, kas kalpo gara dzīves un problēmatikas izpratnei un padziļināšanai. Teologa praktiskajam darbam pircējs šeit atradis ne tikai bībeles izdevumus un dziesmu grāmatas, bet arī visas kancelejas grāmatas un formulārus.

Grāmatnīca atrodas ērti sasniedzamā vietā, pilsētas centrā — Vaļņu ielā 27, un to vada mācītājs V. Dūnis.

Ā r z e m e s

Prof. Reinholds Zēbergs. †

Pag. gada 23. oktobrī savā lauku īpašumā Arenshoopā, Pomerānijā, miris arī ārpus Vācijas pazīstamais zinātnieks prof. Reinholds Zēbergs (Seeberg), saukts „vecais Zēbergs“, jo teologiem nav sveši arī viņa brāļa prof. Alfrēda Zēberga († 1916. g.) un dēla prof. Ericha Zēberga vārdi.

Mūs interesē, ka Zēbergs, tāpat kā Harnaks, ir Baltijas vācietis, dzimis Igaunijā, Peraferes muižā Pērnavas apriņķī, 1859. g. 5. aprīlī. Beidzis Rēveles ģimnaziju, Zēbergs Tērbatā studeja teoloģiju un 1882. g. ieguva kandidāta gradu. Apmeklējis vēl Berlīnes, Leipcigas un galvenā kārtā Erlangenas universitāti, Zēbergs 1884. g. Tērbatā habilitējās par privātdocentu. Turpat viņš ieguva docentūru, maģistra gradu un 1889. g., aizejot uz Erlangenu — Dr. theol. honoris causa. No Erlangenas 1898. g. Zēbergs aizgāja uz Berlīnes universitāti. Sasnie-

dzis 70. g. vecumu, Zēbergs atstāja akadēmisko darbību un sagatavoja savu zinātnisko darbu jaunizdevumus un piedalījās sabiedriskajā dzīvē (kopš 1910. g. Freie kirchlich-soziale Konferenz prezidents, kopš 1923. g. — Vācijas iekšsīrijas centrālās valdes priekšsēdis).

Zēbergs bija atzītākā persona Vācijas teologu starpā pēc Harnaka nāves. To liecina kaut tas, ka viņš bija Berlīnes universitātes visu fakultāšu goda doktors un dekorēts augstākām goda zīmēm.

Kā teologs Zēbergs reprezentēja moderno pozitīvo virzienu. Sistematiku viņš skaitīja par savu iemīļotāko arodu, kuŗai bija nodevies jau kopš ģimnazijā lasītiem Franka darbiem. Engelhards Zēbergu piegriezta vēsturiskai teoloģijai un baznīctēvu studijām. Jau Tērbatā Zēbergs lika pamatus savam četrspējumam un četru izdevumu darbam „Lehrbuch der Dog-

mengeschichte" (1895¹), kas savu nozīmi paturēs vēl ilgi. Lielāko populāritāti tomēr ieguva darbs „Grundwahrheiten der christlichen Religion“. Zēberga darbi tulkoti arī angļu, zviedru, norveģu u. c. valodās.

Zēbergs labi pārzināja arī citas teoloģijas disciplīnas. Pats viņš teicis, ka viņa atziņās esot sistēmatikas un vēsturisko elementu sinteze.

E. K.

Prof. Ferdinands Katenbušs †.

Pag. gada 28. decembrī sirmā vecumā miris Ferdinands Katenbušs (Kattenbusch) — teoloģijas zinātnieks, kura vārds pazīstams arī mums.

K. dzimis 1851. g. 3. oktobrī Ketvigā, Rūras apgabalā, kā fabrikanta dēls. Studējis Bonnā, Berlīnē un galvenā kārtā Hallē, kur viņu ietekmēja Toluks. 1873. g. beidzis studijas, K. bija repetents Getingenas universitātē, 1876. g. habilitējās turpat par privātdocentu vēsturiskajā teoloģijā, 1878. g. ieguva sistēmatisks teoloģijas profesūru Gīsenā, 1904. g. pārgāja uz Getingenu un 1906. g. uz Halli. 1922. g. K. savu katēdru nodeva Horstam Stefanam, bet arī pēc pensionēšanas turpināja zinātnisko darbību, kas jāatzīst par vispusīgu, jo aptver vairākas teoloģijas nozares. K. ir reizē vēsturnieks un sistēmatīks; viena nozare pakārtota otrai, tā savstarpīgi apauglojot radošo garu.

K. jaunības darbs — disertācija (Luthers Lehre vom unfreien Willen und von der Präddestination nach ihren Entstehungsgründen untersucht) pieskaņas Luteram. K. pats saka, ka Luters viņu aizvien fascinējis kā vadenis personībā (Die Religionswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen, Bd. V, 1929). Blakus Luteram otra nozare, kas saistījusi K., ir konfesiju zinātne. Šai grupai pie-

skaitāma „Lehrbuch der vergleichenden Konfessionskunde“ (1892. g.), tā nav pabeigta, jo pirmais sējums aptver tikai austrumu baznīcu. Tāpat divsējumu darbs „Das apostolische Symbol“ (1894. g.). Trešā lielākā K. interešu grupa ir sistēmatika. Šeit K. stāv Rīčla ietekmē. No sistēmatikas darbiem vispopulārākā ir vairākkārt pārstrādātā un studentiem labi pazīstamā grāmata „Die deutsche evangelische Theologie seit Schleiermacher“, kas 1934. g. iznāca sestā izdevumā. Bez tam K. rakstījis arī par baznīcas vēstures un Jaunās Derības jautājumiem. Kopš 1911. g. viņš kopā ar Lofu, vēlāk Fikeru rediģēja žurnālu „Theologische Studien und Kritiken“.

E. K.

Oikumeniskais patriarhs Fotijs †.

Pag. gada 29. decembrī 63 gadu vecumā miris Konstantinopoles oikumeniskais patriarhs Fotijs II Maniatris. Šai amatā viņš stājās 1929. g. Pirms tam netaisnīgs bija Eirenopoles bīskaps un Filadelfijas metropolīts. Fotijs enerģiski sekmēja tuvāku saišu nodibināšanu ar anglikāņu baznīcu, tā kompensējot pareizticīgās baznīcas un viņas oikumeniskā patriarha aizvien samazinošo iespaida sfairu. Vēl atzīmējams, ka Fotijs pieder tiem laimīgiem patriarhiem, kas kā tādi miruši, jo no patriarhāta sākuma lielākā daļa (193 no 330) patriarhu atcelti, atkāpušies vai miruši nedabīgā nāvē.

Svarīgs atradums.

Ir pagājis tikai gads, kopš British Museum'a konservators Idris Bell's publicēja dažus papirusu fragmentus ar otrā gs. evaņģēlija tekstu, visveicāko, kas līdz šim nācis zināms*), un jau atkal teoloģiskos laikrakstus ap-

*) Sk. F. Treu'a rakstu „Ceļš“ 1935. g. II burtnīcā.

lido ziņa par jaunu atradumu. Rairlanda (Ryland) privātā bibliotēkā Mančesterā (Anglijā) kopš 1920. gada atradās papirusu krājums, ko no Ēģiptes bija atvedis angļu zinātnieks Grenfell's. Starp šiem papirusiem tagad atrasta neliela lapīna ar Jāņa ev. 18,31—33 un 37—38 tekstu (Jēzus saruna ar Pilātu). Fragmenta apmēri nav lieli, nepilni 6×9 cm, teksts ne ar ko neatšķiras no mums pazīstamā Jāņa ev. grieķu teksta. Bet visai ievērojams ir rokraksta vecums. Pēc labāko lietpratēju — 2 angļu un viena vācu papirologa vienprātīga atzinuma papirusa fragments vēl ievērojami vecāks par ievērojamo Idris-Bell'a fragmentu, proti attiecināms uz II g. s. pirmo trešdaļu, keizara Hadriāna valdīšanas laiku (117—138), bet varbūt

pat datējams vēl agrāk, Trajāna laikā († 117.). Ar to dots svarīgs pieturas punkts Jāņa evaņģelija vecuma noteikšanai. Atkrit visas hipotezes par Jāņa evaņģelija izcelšanos pēc Bar-Kochbas sacelšanās (132—135), nemaz nerunājot par agrākās Tibingas skolas datējumu II g. s. otrā pusē. Ir skaidrs, ka Jāņa evaņģelija rokraksta lietošana Ēģiptes draudzēs 120—130-os gados iespējama vienīgi tad, ja pats evaņģēlijs ap 120. gadu jau bijis uzrakstīts. Šis nelielais fragments tā tad tagad ir visvecākais evaņģēliju rakstniecības dokuments un līdz ar Idris Bell'a un Chester-Beattij'a fragmentiem tālu pārsniedz svarīgāko lielo kodeku „Sinaiticus“ un „Vaticanus“ vecumu.

K. K.

Mazā chronika.

Britānijas bībeles biedrība 1935. gadā izplatījusi 10.970.000 bībeles, bet visā savā pastāvēšanas laikā (131 gadā) — 404 milj. bībeles un bībeles daļas 92 valodās.

Somijā 96% no visiem iedzīvotājiem ir evaņģ. luterticīgas. Pēdējā gadā universitātēs iestājušies 450 teoloģijas studentu.

Meksikā ir 594 evaņģeliskas baznīcas ar 130.000 draudzes locekļiem, no kuriem 90.000 ir dzimuši meksikāņi.

Dānijā caurmērā uz vienu mācītāju ir 2250 draudžu locekļi, Ziemeļzvidrijā — 3000, Dienvidzvidrijā — 2000, Norvēģijā — 4000, Somijā — 9000 (un 15.000 kv. kilometru platība), Helsinkos — 7174, Londonā — 1710.

Pensilvānijas (Amerikā) universitātes profesors E. A. Speisers, kas vada izrakumus Ninives grupās, sasniedzis astoto kultūras slāni, kas esot mazākais 6000 gadu vecs. Izraktie priekšmeti piederot akmens un bronzas laikmetam.

Atbild. redaktors: māc. G. Šaurums.

Redakcijas kolēģija: prof. K. Kundziņš, prof. Dr. V. Maldonis,
prof. Dr. L. Bērziņš, priv. doc. Dr. A. Freijs,
māc. P. Detlavs.

Izdevēja: Latvijas Ev.-lut. Baznīcas Virsvalde.